

Hier begint 'Rolducse IJstijden' III deel 2, Kroniekjaar 1945

Een vloedgolf van oorlogsellende slaat over Rolduc heen:

Vluchtelingen, NSB-ers, Duitse militairen, evacu es;
en toen kwamen de Ammies

Juli en augustus 1944

En het nieuwe schooljaar begon nog zo kabbelend rustig. Schilders gaven de klaslokalen op de eerste verdieping een nieuw likje verf waar dat nodig was. De zusters, pardon, de Eerwaarde Zusters luisteren tijdens hun jaarlijkse retraite ingetogen naar de preken van de pater redemptorist Carlier. Van 12 tot 23 juli, toe maar.

De nabijknetterende oorlog geeft zijn eerste prikje: Op 19 juli moeten de zomerbewoners van Rolduc om 01.00 uur drie kwartier de schuilkelders opzoeken. So what, de Amerikanen, Britten en Canadezen komen eraan en dan zullen we snel van die hatelijke bezetter af zijn, denkt iedereen voor zich. En toch kunnen reparaties aan Klein Rolduc voorlopig niet doorgaan vanwege personeelstekort bij de aannemer. Dat is minder, evenals het weer, dat op 22 juli de hele dag enorme stortbuien produceert. Prompt lekt het flink op Klein Rolduc, want...

En een paar dagen later: daar zijn die Jezuiten weer, eerst de filosofiestudenten van de Societas, die, verjaagd uit hun eigen gebouw, tijdelijk bij de Zusters Ursulinen in Eijsden onderdak hebben gevonden en twee dagen later ook de SJ-theologanten, die in het retraitshuis op de Molenberg in Heerlen tijdelijk bivakkeren. Het huis waarin jaren en jaren later de UTP, de Universiteit voor Theologie en Pastoraat, onderdak vindt, als het Vierde Rolduc, het Klein Seminarie Rolduc, ter ziele dreigt te gaan en ook is gegaan. De laatste geroepenen vinden er hun plek en worden opgeleid tot pastoraal werker.

De bezoekende filosofen en theologen van de SJ krijgen een rondleiding door de gebouwen van Rolduc, geven een toneelvoorstelling in de grote aula uit dankbaarheid voor hun vakantieadres, en vieren op 31 juli de jaarlijkse feestdag van hun stichter Ignatius van Loyola met een plechtige en gezongen Hoogmis in de Abdijkerk. Op 3 augustus gaan de hele club aankomende Jezuiten op stap naar Kasteel Neubourg bij Gulpen, waar weer andere ontheemde kloosterlingen een goed heenkomen hebben gezocht en gevonden. Voor het souper zijn ze alweer terug. Dat is ook belangrijk. Op dinsdag 8 augustus om half vijf is het uit met de pret. Alle kloosterlingen/vakantievierders vertrekken uit Rolduc. Het wordt weer stil, denkt iedereen, maar niet voor lang.

Want uitgerekend een dag later, woensdag 9 augustus, komen 's morgens massa's vliegtuigen over en daarop reageert natuurlijk de Duitse luchtafweer, maar niet erg doeltreffend. Tegen half elven 's ochtends komt een Duitse afzwaaijer, een granaat van de luchtafweer, terecht in de

kippenren van de volière, bij de bovenste vijver, en ontploft. Acht kippen en een pauwhoen worden uiteengereten en aan de volière is behoorlijk wat glasschade. Een angstig moment voor de vissers in onze bovenste vijvers, zegt de kroniekschrijver, maar de redactie van het jaarboek plaatst een cartoon bij het bericht van het incident. Een verbaasd kijkende visser op zijn klapkrukje, gevaarlijk dichtbij de grote klap. Je zou gaan denken: leedvermaak over vissers die zich rotschrikken: erg populair zullen die hengelaars wel niet zijn... Zelf heb ik in mijn tijd uren gevist met een werphengeltje in de bovenste vijver. Enorme spiegelkarpers kon je er vangen, maar ze gingen allemaal terug, een enkeling met een kapotte lip, als het weerhaakje niet loskwam.

En het schooljaar moet nog beginnen, als de latere leraar Latijn en Geschiedenis 'Mhr' Schrijen, alias Julius Caesar of Zjuul(ke), met een blindedarmontsteking naar het ziekenhuis moet en de dokters er gelukkig op tijd bij kunnen zijn. Gezien de ervaring in eerdere oorlogsjaren: hopelijk wordt het niet opnieuw een hele serie appendicites.

Na ruim een tekstkolom van meer dan 50 regels te hebben gespendeerd aan het gouden priesterjubileum van oud-wiskundeleraar doctor H. Verhagen (1902 – 1919 op Rolduc als leraar) op 15 augustus, Sint Merie, met een joekel van een foto erbij van de doctor aan zijn bureel met bonnet op het hoofd, is er net één zinnetje over de Mariaprocessie in prachtig zomerweer door het bosquet. Maar op 18 augustus 1944, de zwarte vrijdag, staat er droog: "Tegen 6 uur wordt vandaag Maastricht getroffen door een bombardement." Meer niet en dat gaat dan over het mislukte bombardement

op de spoorbrug over de Maas, die door een groep van 26 Amerikaanse bommenwerpers nagenoeg compleet wordt gemist. 160 duizendponders komen aan weerszijden van de Maas ter hoogte van de brug in twee woonwijken neer met afschuwelijke gevolgen: 129 burgerdoden, talloze zwaargewonden, honderden huizen weggevaagd. Het zoveelste blunderbombardement van geallieerde zijde. Wel vraagt de chroniqueur zich af: “Zou de oorlog toch nog naderbij komen of zou alles afgelopen zijn voordat de strijd onze Nederlandse grenzen kan bereiken? Dit wordt langzamerhand een benauwend dilemma.” Hoe benauwend wordt pas duidelijk, als je de vreselijke details van het bombardement geeft. Ten tijde van het schrijven van het kroniekstukje over 18 augustus '44 zal de ernst van het bombardement nog niet helemaal bekend zijn geweest. Maar als deze kroniek na twee jaar in een dubbelnummer van de jaarboekserie gepubliceerd wordt, had de eindredacteur dat een zinnetje toch wel kunnen aanvullen met de afzichtelijke details. *Dulce bellum inexpertis!*

Angst

Toch heeft het bombardement angst gezaaid: ouders van leerlingen gaan schrijven of bellen over de toenemende dreiging van een oorlog die dichterbij komt. Het begin van het school jaar en de terugkeer van vakantie door de leerlingen wordt op 21 augustus voorlopig uitgesteld. Dat geeft de leraren intussen voldoende tijd om een volle week te spenderen aan hun jaarlijkse retraite. De afsluiting van de bezinning is in oude stijl: een plechtige Hoogmis, het Te Deum laudamus, en tot slot de Pauselijke Zegen.

Op 29 augustus zou het schooljaar eigenlijk moeten beginnen met de terugkeer van de jongens. Maar nee! “Wanneer zullen we kunnen beginnen?” staat er in wanhoop. De meeste Heren zijn weer naar huis gegaan.

September 1944 en de laatste twaalf apostelen

Op de eerste dag van deze maand verkeert Rolduc gezien het uitzicht van het begin van het nieuwe schooljaar “in de meest rustige vacantiestemming”, aldus de kroniekschrijver. Hij heeft zelfs tijd om te melden dat het de eerste vrijdag van de maand is en dat betekent dat het Heilig Hart van Jezus in speciaal gebed gevraagd zal worden om “ons vaderland” te beschermen. De H. Hartmis zal nauwelijks afgelopen zijn of het is gedaan met de rust. De oorlog klopt op de deur in de personen van drie onderofficieren van de “Luftwaffe” die beslag komen leggen op ruimte om alle mannen en spullen van de verbindingcompagnie Hofman onder dak te brengen. Ze zijn verwezen door de “wnd. “burgemeester” van Kerkrade Brandts” en hebben een gemeenteambtenaar als gids meegekregen. De annalist duidt de Duitse militairen nadrukkelijk met hun rang aan en de burgemeester krijgt aanhalingstekens om aan te geven dat de man NSB-er is of in ieder geval behoorlijk fout. Je kunt de schrijver horen knarsetanden, als het ware. Het zijn maar een Oberfeldwebel (adjutant/onderofficier), vergezeld door twee sergeanten eerste klas (Feldwebels). En toch nemen ze als kwartiermakers van de compagnie (300 manschappen, normaal gesproken, die zich bezighouden met telegraferen en het onderhouden van radioverbindingen) de aula minor aan het voorplein in beslag, plus twee spreekkamers achter

de hoofdingang, slaapzaal I en II, voorzien van borden “Zutritt für Zivilisten verboten”, de eetzaal van Klein Rolduc, ruimte voor de officieren en de onderofficieren. Alles met gebruik van de keuken, ook nog. Vroeg in de middag komt het commando over de ‘verbindelaars’, twee luitenanten en een stafadjutant de boel inspecteren en kijken of de Feldwebels het goed gedaan hebben. “Alles ist sehr schön und sauber, Prima!”, vindt de Oberleutnant Hofman. En daar voegt de kroniekschrijver zuur aan toe: “Dat zal wel, want de Zusters hadden alles klaar voor het ontvangen van onze jongens.” Enkele uren later trekt de hele compagnie binnen, terwijl de manschappen hun voertuigen verdekt opstellen, her en der in het bosquet. Vanuit de directe omgeving van Rolduc volgt dan een merkwaardige reactie: het bericht van de gedeeltelijke inbeslagname van de Rolducse slaapzalen zet de leerlingen in de buurt ertoe aan hun matrassen, dekens en beddengoed in veiligheid te brengen op fietsen, in wagentjes en in koffers en pakken. Kennelijk hebben die leerlingen van thuis uit bij hun aankomst op Rolduc als leerling hun eigen matrassen, dekens, beddengoed meegebracht. Het verdere verloop van de maand september laat zien dat deze actie zeer terecht was. De volgende dag: opnieuw kwartiermakers voor de deur, gestuurd door de Kerkraadse “burgemeester”. Vier “Nederlanders” van de “Volksdienst Limburg”, onder wie nota bene oud-leerling G. Vijgen, willen de rest van de ruimte op Rolduc claimen, zeggen we nu, in beslag nemen was het toen, voor de opvang van driehonderd evacués uit Maastricht voor enkele dagen. Van der Mühlen protesteert hevig, maar het helpt niets. Diezelfde avond nog staan veertig mensen klaar om dortoir IV te bezetten. Smalend

schrijft de chroniqueur: “Het blijken vluchtende NSB-ers te zijn, voor wie de vaderlandse bodem te warm wordt.” En het blijft niet bij dortoir IV: dortoir III, de grote speelzaal, de eetzaal van Groot-Rolduc en de filosofieklassen worden ook ingenomen.

NSB-ers

Op 3 september 1944 komt de voorhoede van de rest van de NSB-vluchtelingen aan in Haanrade met de eerste treinverbinding. Tweehonderd mensen, die in Rolduc willen wachten tot ze veilig de grens naar Duitsland kunnen overtrekken. Er zijn nog eens zevenhonderd mensen op komst. De Nederlandse Jeugd Storm, een soort naziscouting uit die dagen slaat een bivak op in de klaslokalen op de begane grond en marcheert 's ochtends over de grote cour met de vlag voorop. Op de plek waar normaal de jongens hun gymnastiekoefeningen doen. Gelukkig krijgen alle nieuwe logé's hun eten uit de centrale keuken in Kerkrade. Enkele voorlopers van de afdeling van de Organisation Todt komen informeren of er ook nog plek voor hen is. Portier Sjang laat ze de overbevolking zien en daarop zoeken ze elders hun heil. De O.T. (1933-1945) is een grote bouw- en graafclub, die vooral tienduizenden gevangenen aan het werk zet bij wegeaanleg, loopgraven, bunkerbouw enz, Fritz Todt was de oprichter, vandaar de op het eerste gezicht gruwelijke naam. Tenslotte wordt op het veld voor het huis luchtafweergeschut geplaatst en kan Rolduc aan zijn nieuwe taak beginnen: laatste strohalm voor Duitse militairen op de vlucht voor de 'Ammies' en ook voor Nederlandse sympathisanten van het Herrenvolk. Voor de aanduiding

‘Ammies’ ben ik dank verschuldigd aan Zjuulke Schrijen, geschiedenisleraar en zangkoördirigent.

“Iedere dag heeft genoeg aan zijn eigen leed,” staat ergens in de Bijbel, maar de maandag 4 september 1944, maakt heel duidelijk hoe zo’n dag er kan uitzien. Met honderden tegelijk beklimmen vanaf negen uur de al aangekondigde vluchtelingen de steile wand van het bosquet, sjouwend met koffers, pakken, dekens, kinderwagens en karretjes. Een ellendige processie die de hele dag aanhoudt. Er is geweldig spektakel en rumoer in huis. Er worden grote balen stro aangesleept om de vloer van de klaslokalen wat aan te kleden als slaapplek, maar het ziet er uit als een varkenshok vindt de chroniqueur. Graaf Max de Marchant et d’Ansembourg uit Amstenrade, gouverneur van Limburg in de jaren van de Duitse bezetting, bijgenaamd het Zwarte Graafje, omdat hij het nazisme stevig omarmde, zou ook langskomen, zei de tam tam op Rolduc. Maar dit adellijk heerschap reist in één keer door naar de Heimat. Wel duiken tussen de NSB-ers de nodige foute lokale bestuurders op, zoals de burgemeesters van Mechelen en Heer en het college van B en W van Maastricht. Het wordt kennelijk zo’n puinhoop in de oude abdij, dat zeker de ingekwartierde militairen en ook het overgrote deel van de vluchtende meute niet willen blijven en zo snel mogelijk de grens willen passeren. De verbindingscompie Hofman maakt zich op om te vertrekken en dan komen er weer andere Duitse officieren langs om te kijken of ze nog ruimte kunnen vorderen. Ze zien de stinkende chaos overal van die maandag van overrompeling en vertrekken weer vlug.

Dan gaat zogezegd de rode alarmlamp aan: die nacht om middernacht zal iedereen richting Herzogenrath vertrekken!! Rolduc leiding, nog steeds op de post, vindt dat er een oogje in het zeil gehouden moet worden en wijst een viermanschap van Heren aan als wakend comité. Ik noem ze hier met respect: Jos Janssen, sinds 1933 leraar op Rolduc, mag in september '45 als kapelaan naar Welten bij Heerlen, Pie Houben, in mijn jaren zestig een forse, obese provisor, Sjarel Janssen uit Maastricht, in mijn tijd godsdienstleraar en leider van de pioniers, pittig maar met een groot en vriendelijk hart en Lei Bessems uit Heerlen, in 1941 gekomen als aardrijkskundeleraar en later regelneef geworden in de goede zins des woord, want die moeten er ook zijn. Deze Heren bleven de hele nacht op om alarm te slaan als de meute zich in beweging zou zetten om te verhinderen, dat het internaat beroofd wordt van de laatste deken en matras. En er blijven maar vluchtende NSB-ers binnenkomen, zelfs met paard en wagen, maar vertrekken?

Hoogzwangeren

Ho maar! Er zijn er die moeten blijven, want drie hoogzwangere vrouwen moeten in het ziekenhuis worden opgenomen. *Unverfrozen* gaan de wakende heren om vijf uur in de ochtend van dinsdag 5 september 1944 hun dagelijkse mis opdragen aan een van de zijaltaartjes in de donkere kerk. Er is een radio boven water gekomen en daarop horen anderen weer dat Luik al in geallieerde handen gevallen is. De vluchters worden er heel nerveus van en bovendien is er geen ontbijt of lunch. Wel appèl voor allen op de cour met als voornaamste mededeling, dat iedereen de grens over mag

richting Herzogenrath. Iedereen steekt zijn hand op dat hij of zij zo snel mogelijk weg wil. Je bent vluchteling of niet, toch? En de massa groeit nog steeds aan met de komst van steeds nieuwe groepen. Er zouden zelfs achtduizend mensen richting Rolduc gaan, maar de chaos in de abdij schrikt hen danig af: ze vluchten rechtstreeks door naar Herzogenrath. Zo niet de SS: twee compagnieën van die gevaarlijke en beruchte club duiken plotseling op de oprit op. De Gefreiter, de manschappen, blijven buiten kamperen, maar de SS-officieren willen in echte slaapkamers slapen. Op de ziekenzaal alias infirmerie is nog ruimte en daar kunnen ze terecht. Dan zijn er nog enkele Duitse officieren van gezondheid, zeg maar legerdokters, die van heel Rolduc een lazaret willen maken. Ze worden uitvoerig over de puinhoop geïnformeerd en daarbij vallen ook enkele woorden over het mogelijk uitbreken van besmettelijke ziektes. Dat werkt, want ze nemen snel de benen.

De uittocht

Intussen zijn de taferelen achter de ‘watertoren’ op de basse-cour ellendig en onbeschrijflijk triest. De uittocht is toch op gang gekomen en geteisterd door hevige plensbuien vertrekken vluchtelingen in groepen naar Herzogenrath. Ze jammeren, omdat ze honger hebben en omdat er geen vervoer is. Intussen groeit het aantal bewapenden (geweer, handgranaten) onder de NSB-vluchtelingen. Er komen ook uniformen van de Weerafdeling WA, de beruchte knokploeg van de NSB, voorbij en van de Landstorm en de Landwacht. Ze vertrekken weer snel, maar er komen ’s avonds weer nieuwe afdelingen uit Geleen en Sittard. De volgende dag (6-

09) blijkt de telefoon dood: een ingreep van de PTT, die kennelijk de NSB niet hoog heeft zitten. (Wie wel? In die tijd!) Zelfs de Duitse militairen hebben niks op met hun sympathisanten. Verschillende NSB'ers worden voor 'Schufte' uitgemaakt. Het scheelt maar een klinkertje met het Nederlandse 'schoft'. De Funkers of verbindelaren van Hofman vertrekken eindelijk en daarmee is Rolduc pas een echt bruin nest geworden vol NSB'ers. Leraren en de geestelijken in leidende posities van de abdij voelen zich daar zeer ongemakkelijk bij. Men vreest met die massa's foute vluchters een militair doelwit te worden met als gevolg totale verwoesting. Er wordt bij de NSB-leiding heftig protest aangetekend tegen de constante toevloed van vluchtelingen vanwege het militaire gevaar. De aanwezige leiders van de Beweging blijken het daarmee eens en zetten de toeloop naar Rolduc stop. Desondanks wordt er door de Volksdienst nog een slaapzaal gevorderd. Van der Mühlen houdt de poot stijf en weigert diverse keren ondanks bedekte dreigementen. Deze Volksdienst was een soort maatschappelijk werk, maar alleen voor Arische gezinnen. Er blijken intussen toch heel wat dekens, lakens en matrassen van de bedden te zijn gestolen. Ook is de trots van Rolduc, de pauwhaan, verdwenen en met hem fazanten en fruit. Iedereen is somber en 's avonds stortregent het weer, zeer toepasselijk. Dat was de stand van zaken aan het eind van de eerste week in september. Vanaf 7 september legt Rolduc langzaam de status van opvangcentrum voor bange NSB-vluchtelingen en Duitse militairen af.

Kanonnen

Aanvankelijk zeggen geruchten dat het front in Midden-België is vastgelopen, maar duidelijk is te horen dat de Amerikaanse kanonnen dichterbij komen. Een algemene oproep van de generaal Model aan zijn troepen impliceert dat de Duitsers zich in een wilde, ordeloze vlucht gestort hebben. De Landwachters worden steeds nerveuzer en staan her en der stevig tegen elkaar te schreeuwen in heftige discussies. Materieel gaat het ook niet goed: door honger gedreven beginnen Kerkradenaren boomgaarden te plunderen en veldgewassen te stelen. Het elektrisch net valt deels uit en dan verschijnen ook weer de twee Duitse legerartsen die eerder van heel Rolduc een lazaret wilden maken. Of ze alle bedden kunnen lenen voor een veldhospitaal in Hulsberg. Het woord lenen wordt door de schrijver tussen aanhalingstekens gezet voor de goede verstaander. 'Neen' is het antwoord en dan worden de bedden met matras simpelweg in beslaggenomen. Hoewel er nog 174 Landwachters en Volksdienstvluchtelingen op Rolduc verblijven, komen de militairen van het Hulsbergse lazaret de volgende morgen al de bedden ophalen: 62 stuks nemen ze mee op twee vrachtwagens en ze zijn snel terug voor de matrassen, die de Volksdienst moet afstaan. Het is niet allemaal eenrichtingsverkeer. Een vrachtwagen van de verbindingscompagnie Hofman brengt stoelen en tafels terug, die tegen de bevelen van de commandant in waren meegesleept. Het wagenpark van de SS is inmiddels ook uit het bosquet verdwenen, het terrein is als een grote vuilhoop achtergelaten met tal van geknakte bomen en struiken. In de schemering verdwijnen de laatste 70 vluchtelingen van de Volksdienst in de stromende regen naar Herzogenrath. Hier

en daar begint men al te poetsen, maar bij een inspectie van enkele Heren op de slaapzalen blijken alle dekens door de vluchters te zijn meegenomen. Er komen nog een paar nieuwe vluchters aan, die nog een plekje vinden en ook een elf man tellende deputatie van de Funkers vraagt nog eens om onderdak. Zij vertrekken definitief richting front naar Maastricht de volgende morgen, al om half acht. De Landwachters van de NSB houden schietoefeningen in het bosquet en de hele dag ziet men hele zwermen bommenwerpers over de Duitse grens vliegen. Nog steeds komen enkel vluchtelingen aan met het verzoek hen naar Duitsland te brengen. Hoge commandanten van de Landwacht komen om wat eten vragen voor de manschappen om morgenmiddag op zondag nog een maaltijd te hebben. Na een aanvankelijke weigering moet de leiding van Rolduc toch toezeggen voor het voedsel te zorgen. “Als minus malum”, schrijft de chroniqueur. Het kleinere kwaad? De minst slechte oplossing? Waarschijnlijk is men gezwicht voor de boosheid en de bedreigingen van de Landwacht. Enkele mensen van de Volksdienst beginnen in elk geval, wellicht als onderdeel van de ‘deal’ het ergste vuil uit de klaslokalen te verwijderen, de achtergebleven goederen in een lokaal bij elkaar te gooien en en passant de kaartenbakken van de NSB en de Nederlandsche Volksdienst op de cour en in het bosquet te verbranden.

De tiende september 1944, ’n zondag begint met onophoudelijk sirenegeloei ’s ochtends. Voor de eerste keer wordt de naam van een Nederlandse stad in de Duits radioberichten genoemd. “aanvallen ten zuiden van Maastricht afgeslagen” (natuurlijk!). Dat laatste woord is het spottende commentaar van de chroniqueur. Om 5 uur ’s

middags valt een bom in Kerkrade in de wei van het St. Elisabeth-gesticht, waarschijnlijk een verzorgingstehuis voor ouderen. Er zijn geen doden of gewonden en dan blijft de vraag bij deze laatste mededeling of het een blindganger was of niet. De gewapende NSB'ers van de Landwacht hadden naar eigen zeggen allang moeten vertrekken, maar ze zijn kennelijk nog niet bang genoeg. Wel ontwapenen ze zichzelf door in het bosquet hun geweren stuk te slaan. En door vernielingen, aangericht door een grote groep onbekenden wordt er in hetzelfde bosquet ook behoorlijk wat schade toegebracht aan bomen en beplanting. En eindelijk dan toch: geheel in hun traditie van Nacht und Nebel blijken de Landwachters bij het ontwaken 's ochtends op maandag 11 september allemaal te zijn verdwenen. Tussen de regels door hoor je de Heren opgelucht adem halen.

De Zusters, terecht nog steeds met hoofdletter, beginnen vol goede moed het huis te poetsen en te ontsmetten, nu er nog maar drie NSB'ers in klaslokalen huizen. Het trappenhuis en de lange gangen komen als eerste aan de beurt, terwijl beneden in het oostelijke dal aan de andere kant van de grens de sirenes van Herzogenrath niet ophouden met gillen. De Landwacht zou nog tien mannen sturen, zeggen de NSB'ers, maar er komen die maandagavond nog twee leden van die bond aan. Ze helpen allemaal met het opruimen van de klassen, die dinsdag weer op orde gebracht worden en die middag trekt ook de NSB met 5 man verder. Ze krijgen het kruis na, dat spreekt al staat het er niet. En dan komt het juichbericht door: de Amerikanen staan in Eijsden en Maastricht! Een dies fabulosus in een annus horribilis! Het dreunen van de geallieerde kanonnen wordt steeds luider, omdat ze steeds dichterbij komen. "Een der Heren" sjouwt

zijn bed alvast naar de schuilkelder en anderen volgen. En op woensdag 13 september 1944 worden de laatste twee mensen van de Nederlandse Volksdienst zo bang door het gebulder, dat ze niet langer durven te blijven en na het diner (dat wel!) vertrekken. Het huis is geheel vrij, terwijl radioberichten doorkomen, dat Mesch, Eijsden, Noorbeek en zelfs Gulpen al bevrijd zijn. Ongeduld vermengt zich met de algemene vreugde: “Wanneer komen wij aan de beurt?” Alsof het over de vaccinatie-perikelen in onze Coronatijd gaat. Het is de radio van de NSB/Volksdienst, waar iedereen elke avond in doodse stilte omheen gaat zitten voor de laatste berichten van het oprukkende front. Donderdag 14, vrijdag 15, en zaterdag 16 september, Wachten, wachten en nog eens wachten bij de radio. De pastoor van de Holz hoeft geen berichtendienst naar Rolduc meer te onderhouden. Hij wordt bedankt, maar dan ook echt hartelijk. In Kerkrade wordt een jongeman doodgeschoten bij de plundering van het NSB-hoofdkwartier. Aanhoudend luchtalarm door vliegtuigen boven Herzogenrath en beperking van licht en electra. De oostelijke horizon is bezaaid met oplaaiende branden. Van zaterdag op zondag kan niemand een oog dicht doen vanwege de aanhoudende hevige bombardementen eindelijk aan de ‘goede’ kant van de grens. Vreselijk om dat zo sarcastisch neer te schrijven: *Dulce bellum inexpertis!*

Die zondag 17/9/1944 geen vermelding van Lof of plechtige Hoogmis. Duitse anti-tank-eenheden staan in Kerkrade om de geallieerde opmars te vertragen, maar dan komt er ineens een telefoontje binnen, dat de Amerikanen oprukken over Simpelveld, de Locht, Spekholzerheide en Terwinselen aan de zuidrand van de gemeente Kerkrade. Schrijft de annalist van dienst: “Ergens in Kerkrade waait dus reeds de

Nederlandse vlag! Ook Kaalheide wordt bezet door onze bevrijders.” Dat ‘bezet’ klinkt wel heel vreemd! Maar het woord ‘bevrijders’ neutraliseert de hele zin. Zoals de slotnoot van een muziekstuk vaak de doorslag geeft in het bepalen van de toonsoort. Ze trekken weg, de Duitsers. Het luchtalarm om half elf, zondagmorgen, houdt 48 uur aan. En dan komen de linies in alle sectoren in elkaars bereik. De granaten vliegen over en weer en Rolduc ligt soms in de vuurlinie en vaker onder de vuurlinie. “Granaten suizen over ons huis”, staat er in de kroniek en ook “Vol verwachting klopt ons hart! Zal het vandaag gebeuren?” Alsof op een moment op de dalende weg vanuit Kerkrade keurig in het gelid bataljons Amerikanen vrolijk zingend Rolduc komen bevrijden. Echt niet, want de Duitse troepen zijn terug in eigen land en verdedigen zich met hand en tand. Heftige bombardementen. Vijf mensen gedood door het granaatvuur in Chèvremont en de nodige gewonden die naar Rolduc worden gebracht. Twee gezinnen uit Kerkrade met elk acht kinderen hebben huis en haard verloren en worden op Rolduc ondergebracht. Iedereen op Rolduc, het personeel, een twintigtal ‘Heren’, de Zusters en een oplopend aantal evacu es kunnen nu in elk geval veilig slapen, meestal in de schuilkelders. Er wordt een nachtwacht van telkens twee heren ingesteld. Zestig vluchtelingen worden nu geteld sinds enkele dagen geleden de slag bij de Duitse grens begon. Voedselgebrek in Kerkrade. De mensen gaan weer op de akkers van de Dames Deutz aardappels rooien en appels plukken in de boomgaarden rond Rolduc. Amerikaanse verkenningsvliegtuigen denken dat zich daar Duitsers ingraven en het gevolg is een heftig bombardement op boomgaard en aardappelveld. Een plukker komt om het

leven door een granaatscherf en de koestal van de Dames krijgt een voltreffer met brand. Tussen fluitende granaten door en met gevaar voor eigen leven strijden personeel en leraren van Rolduc naast elkaar om het vee te redden en de brand te blussen, omdat de brandweer door de granatenregen niet kan komen. Het lukt de schade aanzienlijk te beperken. Na het bluswerk zien de spuiters dat de landerijen rond Rolduc bezaaid zijn met granaattrechters. Alle koeien van Rolducs boerderij zijn gedood of zodanig toegetakeld dat ze moeten worden afgemaakt.

Effe uitblazen 's avonds aan tafel bij wat de pot schaft is er niet bij op 21 september. Een nieuwe beschieting barst los en hals over kop vlucht het gezelschap. Rolduc krijgt zijn eerste echte treffer in het carré van Klein-Rolduc aan de zuidkant van de kerk. De schade valt mee: het dak van de kerk is enigszins gehavend en glas-in-loodramen zijn ingedrukt.

Een dag later herbergt Rolduc opnieuw bijna honderd vluchtelingen. Sommigen halen het net niet, zoals de vrouw die een goed heenkomen wilde zoeken op Rolduc. Vlak voor de poort naar het voorplein wordt ze geraakt door een granaatscherf en sterft ter plaatse, terwijl een van de geestelijken op Rolduc haar nog het H. Oliesel toedient. Door een treffer bij de buurboerderij van Deutz komen daar ook enkel koeien om het leven. Geen brand, en het vlees van de dode dieren wordt afgekeurd. Maar de honger is zo nijpend dat mensen toch stukken vlees van de kadavers komen afsnijden. Een van hen wordt slachtoffer van een granaatscherf. De oorlog komt zo dichtbij dat het echt griezelig wordt rond Rolduc. De hertenstal wordt

kapotgeschoten. De huisdokter moet uit Kerkrade komen voor vier zieken en moet daarbij zijn leven wagen. Het pomphuisje aan de bovenste vijver wordt door drie granaten geraakt en is totaal verwoest. Granaten komen ook in de vijvers terecht en als ze dan ontploffen komen veel dode vissen boven drijven. De oorlog vernielt alles, zoals de dijk tussen twee vijvers. De granaatscherven zijn overal in de gebouwen in lokalen en zalen in gangen en kamers te vinden. Alle liturgische vieringen, die zoveel mogelijk doorgaan, wordt in de crypte onder het priesterkoor in de kerk gehouden. Een harmonium, in enkele rustige momenten de trap af gesjouwd, doet dienst als orgel.

Wegwezen/evacuëren op de apostelen na

En dan komt op maandag 25 september 1944 in alle vroegte (tegen half vijf) van Duitse kant de aanzegging dat iedereen in Kerkrade tussen 8 en 12 uur naar Heerlen moet vertrekken. “Restlos” op zijn goed Duits. Geen uitzondering dus, maar De directeur, de provisor en de prefect melden zich bij de Duitse commandant in Kerkrade om Rolduc open te houden als een soort noodziekenhuis. Wie wil vertrekken, kan gaan en dat zijn de inmiddels honderd evacués, acht Heren, elf Zusters en alle mensen van het personeel. Twaalf Heren blijven, bedoeld als de twaalf apostelen, natuurlijk, als laatste verdedigers en bewakers van het eeuwenoude bolwerk. Ze weigeren vooralsnog het evacuatiebevel op te volgen omdat ze de ‘oude burcht’ niet willen verlaten. De evacuatietocht is barre ellende. De mensen moeten lang lopen tot in Ubachsberg en niet Heerlen. Er vallen onderweg nog doden door Duits granaatvuur en heel veel gewonden.

Rolduc is bijna helemaal leeg, maar dat duurt niet lang. Zieken en ouden van dagen, zoals dat toen heette, stromen toe op allerlei wagentjes. Als alle Kerkraadse evacués vertrokken zijn wordt het licht afgesloten. Daarmee valt ook de radio stil en moeten de laatste overgeblevenen zich behelpen bij kaarslicht in de kelders.

En dan barst het militaire geweld pas goed los, want alles in 'battledress' denkt: alle burgers zijn uit het schootsveld verdwenen. Soldaten klaar? Schieten maar. Huizen in Kerkrade worden door granaten getroffen en ook het ziekenhuis – waarom toch altijd, net als de afgelopen jaren nu in het Midden-Oosten, mikken op ziekenhuizen als militair doel? Dat is gewoon pure wreedheid.

Door alle treffers beleven de zieken en gezonden in het Kerkraadse ziekenhuis een gruwelijke horrornacht. Bij het eerste licht gaat men verlov vragen om toch te evacueren. En in een afgesproken vuurpauze vertrekt een droeve stoet weg van het ziekenhuis: om Kerkrade heen langs de Einderstraat en de Stationsstraat en op delen van deze route liggen mijnen onder het wegdek, zodat met angst en beven moet proberen op de stoepen te blijven. Het stortregent bovendien en overal liggen stukjes puin, scherven en vooral gesprongen glas. Enkel van 9 tot 11 uur, twee uurtjes maar, zwijgend de kanonnen van de artillerie en dan moet iedereen weg zijn. Dat halen ze natuurlijk niet en als de granaten weer beginnen te vallen buigt een deel van de stoet – 80 patiënten – af naar Rolduc. Met verplegend personeel, maar zonder dokter. Zo raken alle schuilkelders weer met bedden bezet en als de avond valt richten de Amerikaanse kanonnen rond Kerkrade hun vuurmonden weer op het oosten en valt

Rolduc in de vuurlinie. De kerk wordt geraakt op twee plekken, waaronder de toren. Letterlijk kruipend onder de aansuizende granaten door weten twee priesterleraren het Allerheiligste uit de kerk te halen bij het licht van een knijpkat (“een klein dynamolampje”, staat er). Elders op de Herengang wordt een van die enorme zware gietijzeren CV-radiatoren losgeschoten van de muur, waardoor de omgeving overstroomt. Dinsdag 26 september is een rampzalige dag, die heel hard “*dulce bellum inexpertis*” schreeuwt in elke ruimte.

Woensdag 27 september: krijgsraad. Te laat ziet directeur Van der Mühlen in dat Rolduc toch ontruimd moet worden om levens te sparen. Drie vrijwilligers, twee leraren en de prefect gaan per fiets naar Kerkrade na gezegend te zijn door de directeur en nadat de Zusters begonnen te bidden bij het Allerheiligste in de kelder. De Rode Kruisvlag gaat mee en op goed geluk vinden ze de commandant van de Duitse troepen in een pand aan de Einderstraat, toepasselijke naam voor de Duitsers dan. Van hem krijgen ze verlof om door te fietsen naar Spekheij, waar het HQ van de Ammies is verborgen. Het lukt wonderwel: Van Duitse zijde krijgen ze een evacuatieroute, een wacht leidt hen langs de mijnevelden en van een tot zes uur zal van beide kanten niet gevraagd worden. Hulp van niemand toegestaan behalve van het Rode Kruis, die de zieken mag vervoeren. In drie groepen gaan ze op pad, eerste de lopende patiënten, dan de liggende en tenslotte de zusters met de resterende geestelijken. Er wordt snel wat gegeten, Prefect Deumens deelt de laatste H. Hosties uit. Tegen vier uur vertrekt de laatste groep; de deuren gaan op slot: Roda deserta! Onbeschrijflijke gevoelens, zegt de Chroniqueur en voegt

eraan toe: “Moge de H. Drieëenheid het huis verder sparen – Roda Trinitati dicata” Weer een toewijding in een goede en intense traditie. Een paar honderd meter na het speciale ‘Adieu Rolduc’ bij het Mariakapelletje staan auto’s klaar voor de zieken. De rest gaat te voet verder en dan nog enkele honderden meters naar de rand van Kerkrade, naar Schifferheide, daar liggen de eerste Amerikanen in het veld. De vaandeldrager voorop zwaait met het Rode Kruis en de militairen wuiven terug. Iemand heeft een oranje kokarde bij zich en die wordt aan de top van de vlaggenstok vastgemaakt. In Kaalheide en Spekholzerheide staan mensen langs de straat in het oranje en ook rood-wit-blauw. En dan pas realiseren de laatste Rolduciens zich eindelijk dat ze in vrij gebied zijn OP WOENSDAG 27 SEPTEMBER. Maar ja, vrij, vrij, vrij, wat betekent dat als je net Rolduc hebt achtergelaten? Er is in ieder geval achter de Amerikaanse linies een noodlazaret. Daar staan ook auto’s klaar die iedereen naar Heerlen brengen. Eindstation is het moederhuis van de Zusters in de Gasthuisstraat, in elk geval voor de Heren en de Rolducse Zusters. En eenmaal daar opgenomen in het gebouw, daalt een gevoel van opluchting en bevrijding op iedereen neer.

De bannelingen proberen vanaf begin oktober op allerlei manieren de toestand op Rolduc in de gaten te houden. Of er niet geplunderd wordt en zo. Een bevriende pastoor uit Kerkrade gaat een paar keer langs en weet na enkele dagen een open poortje te vinden en ook een deur van het slot. Hij sluipt door de gangen en de lokalen en rapporteert, dat er nog niks veranderd is.

Oktober 1944

Hoe kunnen we er komen?

Oktober is de Rozenkransmaand, maar verder dan die constatering komt de annalist niet. Er wordt geen rozenkrans meer gebeden in de lege kerk van Rolduc...

Hemel en aarde wordt door de bannelingen bewogen om weer terug te keren naar Rolduc. Er zijn contacten met het Amerikaanse hoofdkwartier in Spekhei, maar daar is het parool, dat de Amerikaanse eenheden nog niet zijn doorgestoten richting Duitsland vanuit Kerkrade. Op 6 oktober het verlossende bericht: Rolduc is bevrijd! Konden we er nu maar komen! Voegt de kroniek wanhopig toe. Een dag later lukt dat al met een auto van de Heerlense Orde Dienst. Drie heren komen aan bij Rolduc om negen uur 's ochtends. Charles Janssen, de provisor en prefect Deumens. Ze treffen "een onbeschrijflijke wanorde" aan.

Het voorplein is een puinvlakte met glassscherven, dakpannen, stukken hout, bakstenen en takken van bomen. Omringd door gapende gaten in muren. De Duitsers hadden zich verschanst op Rolduc en tussendoor nog wat gerommeld en geplunderd. Ze zijn gewapenderhand verjaagd door de Amerikanen die Rolduc bevrijd hebben, maar dat ging niet zonder een grondige zoektocht door het hele gebouw naar verborgen sluipschutters, boobytraps, verstopte militairen van de andere kant enz. enz. Het gevolg: ingetrapte deuren, overhoop gehaalde Herenkamers, geforceerde brandkasten, terwijl de kamers aan de Grote Courkant dicht moeten blijven, omdat er nog Duitsers met mitrailleurs in de tuin

liggen of zitten. De terugkeerders, door de Amerikanen op de voet gevolgd met wapens in de aanslag, mogen een kwartiertje rondkijken. Enkele papieren meenemen en een radio is geen probleem, maar dan is het ook mooi geweest. Oprotten zegt de nieuwe, tijdelijke bezetter. Hier moet nog gevochten worden en daar hebben we geen apostelen bij nodig. Als de terugkeerders weer omkeren naar het gastvrije Heerlense Zusterhuis, is hun brandende verlangen hoger en feller opgelaaid: zo snel mogelijk terug naar Roda sacra. Rolduc is misschien ‘bevrijd’ maar nog niet vrij. De allereerste terugkeer is mislukt, maar dan wordt het dinsdag 10 oktober, nadat eerdere bezoeken met de hulp van de Kerkraadse pastoor Honée mislukt zijn, omdat de commandant/Colonel van het 120ste Regiment Infanterie niet beschikbaar was. “Haec dies”, schrijft de chroniqueur als eerste woorden achter de datum. Voor mensen die niet vertrouwd zijn met Gregoriaanse kreten, liturgische verwijzingen en andere vrome details volgt hier de tekst en de context. “Haec dies” is de aanhef van het graduale, dat is het gezang tussen de eerste twee lezingen van de mis, die op Paaszondagmorgen gevierd wordt. “Haec dies, quam fecit Dominus: exultemus et laetemur in ea.” Afkomstig uit psalm 118, vanaf vers 24, vertaald in de mooie Willibrordusvertaling uit 1965 (vijfde druk): “Dit is de dag die Jahweh gemaakt heeft: Laat ons thans jubelen en juichen.”

Een normaal mens zou geschreven hebben: Hoera, of driewerf Hoera!!!, Maar niet een Rolducse apostel/annalist. Hij impliceert met deze twee simpele Latijnse woorden dat Rolduc zal herrijzen, zoals eens Jezus Christus op

Paasmorgen verrees. Blijer kun je niet zijn, dunkt me. Als Heer!

En terecht die blijdschap: de hele top van het instituut Rolduc is op dinsdag 10 oktober 1944 weer terug in huis. Als directeur Van der Mühlen voorzichtig aan de Amerikaanse commandant komt vragen of er niet een deel van het complex gereserveerd kan worden voor de leraren, het personeel en de Zusters, zegt de Amerikaan met een groot gebaar. “Wij zijn hier de gasten en jullie zijn de eigenaren.” Hij laat bovendien weten dat de gebouwen van Rolduc buiten bereik van de Duitse kanonnen zijn. En dat is natuurlijk het keerpunt voor Rolduc: een einde aan de voortdurende ellende en afbraak en het begin van de opbouw, als die militairen een beetje kunnen opschuiven. De eerste grote inspectie van de gebouwen na de terugkeer van de rechtmatige bewoners van het complex valt vies tegen. Er is nog een derde brandkast geforceerd en nog meer Herenkamers zijn overhoop gehaald. Maar de keuken ziet er goed uit: er is nog genoeg in huis, zegt de keukenzuster voor enkele mensen voor enkele weken. En dan is het zaak om meer helpers te vinden voor schoonmaak en de eerste reparaties. Verder trekt een mekkerend geluid de aandacht. Er blijkt een jonge geit te huizen in de tekenklas. De klas zit onder de geitenkeuteltjes, maar het dier kan met enige moeite naar de boerderij gebracht worden. Langzaam komt het allereerste diner op vrij Rolduc in zicht: twee rollen beschuit, een eindje worst en een karaf schoon water. Na dit fraaie diner begint het zware schoonmaak werk in de kruisgang met schoppen, bezems en een kruiwagen. Van alle kanten komt nu hulp van oud-leraren, plaatselijke bestuurders en spontane vrijwilligers. Maar de oorlog is nog in de buurt en staat soms

onverwacht voor de deur. Zoals dat blauwe uniform dat komt laten weten dat Rolduc 80 zieken en gewonden van het Kerkraadse ziekenhuis moet opnemen. Ze komen gelukkig niet, want voor zoveel patiënten is gewoon geen plek. Op zondag 15 oktober draagt Eugène Senden de eerste hoogmis in de kerk van het vrije Rolduc op. Er zijn ook protestantse diensten op Klein Rolduc door een tweetal Legerchaplains. Op maandag 16 oktober neemt ook de directeur definitief weer zijn intrek in Rolduc. Intussen hebben de militairen verlof gekregen om films te draaien in de aula voor de militairen. Daar zal nog heel wat over te doen zijn, want het eens zo vrome Rolduc wordt door het leger van Uncle Sam gezien als een fantastische plek om frontsoldaten te laten uitrusten en vertier te bieden. De Ammies delen voor elke film Amerikaanse sigaren uit. Zij lijken de plaatselijke mores te kennen. Een lazarettgroep van het Amerikaanse leger neemt positie in onder de kastanjabomen langs de Grote Cour. Ze blijven maar een week en tegen die tijd gaat ook het elektrisch licht weer branden. De daken van de slaapzalen worden gerepareerd. Wanneer gaat die school weer eens van start? Dat is natuurlijk de vraag, maar snel zal het niet gaan, want er staat alweer een commandant voor de deur, die een 'Fieldhospital' van maar liefst 400 bedden wil inrichten. Dat vertrekt gelukkig al na een paar dagen, maar de plannen om groepen van duizend frontsoldaten op toerbeurt 48 uur rust en ontspanning te bieden in de oude abdij zijn serieuzer. De films in de aula zijn niet veel soeps, vindt Rolduc, maar allah.

Voordeel van de nieuwe Amerikaanse functie is wel, dat waterleiding en verwarming weer op de lijst van dringende reparaties staan. De eerste frontgroep arriveert in een stoet

militaire voertuigen op vrijdag 27 oktober. Een militaire *band* heeft zich op het bordes geformeerd en speelt de binnenkomers vrolijk toe. *In no time* lopen alle gangen vol met kerels *in battledress*. Genoeg Amerikaans, maar er is zelfs een Rode Kruiswagen op de cour die *snacks* uitdeelt.

De gelukkige oktoberdagen van 1944, waarin de herovering van Rolduc, het weerzien met die historische plek met zoveel vreugde werd ondergaan (Haec dies!), alweer bijna 80 jaar geleden, nu, eindigen in rumoer en verontwaardiging. De Amerikanen, vooralsnog van het 120ste Regiment, onderdeel van de 30ste Infanterie Divisie, bijgenaamd Old Hickory, allemaal thuis in het negentiende Legerkorps van de generaal Corlett, hebben van Rolduc een opvangcentrum en uitrusthotel gemaakt voor passerende frontsoldaten. Na 48 uur pierewaaien in het groen moeten ze, lekker gewassen en geschoren, in fris gewassen uniformen en met schoon ondergoed aan, weer verder richting Duitsland. Rolduc heeft nu een tandarts, een kapper, een wisselbank voor guldens en marken tegen dollars, een schrijfkamer en de APO (staat voor American Postal Office, het postkantoor voor militairen, dat de verzending van brieven van het front naar huis regelde en nog regelt), een informatiedienst en een juridisch adviesbureau. In deze opsomming van de legertros van de Ammies in de Tweede Wereldoorlog staat ook onopvallend de *dance-hall* of danszaal. Over dat fenomeen is ongeveer de pleuris uitgebroken op Rolduc en vooral in de kerken en bij de clerus van het dekenaat Kerkrade.

Apostolaat van het front

Op zaterdag 28 oktober 1944 begint de kroniekttekst met en onopvallend zinnetje: *Ook Rolduc krijgt te doen met het “Apostolaat van het front”*. De eigenlijke naam van deze club luidt: “Commissie tot Ontspanning en Ontwikkeling van Geallieerde en Nederlandse Troepen” oftewel COOGENT. Dit apostolaat is in het laatste oorlogsjaar na de aankomst van Amerikaanse en Britse troepen in Limburg vooral bezig geweest met het inperken van contacten tussen de Limburgse meisjes of jongedames met de ‘bevrijders’, jonge militairen. Het ‘Apostolaat’ dreigde namen en adressen bekend te maken “van die meisjes, waarvan (sic) laakbare handelingen zijn geconstateerd.” Aldus een Maastrichts pamflet uit de donkere maanden van 1944. De commissie werd gedragen door parochiegeestelijken die zedeloosheid vreesden, en Limburgse jongelui, die stikjaloers op al die Ammies waren die met sigaretten, chocola en snoep meisjes naar de dancing lokten en verder, oudere dames die, als het dan toch moest, graag als chaperonne optraden bij dansavonden en artsen die voor een toename van geslachtsziekten waarschuwden. In die Apostolaatskringen gaat het gerucht, dat op Rolduc voor de uitrustende frontsoldaten gelegenheid tot dansen is gecreëerd, waarvoor plaatselijke schonen zijn uitgenodigd. De deken en alle pastoors zijn daar natuurlijk mordicus tegen. Rolduc’s directeur klimt gelijk in de pen met een verklaring, dat de Directie van niets weet, dat de directie dansavonden met Kerkraadse meisjes en militairen afkeurt en het idee alleen al absoluut afwijst.

Maar het gebeurt wel, want de dag erop al maakt de Kroniek melding van een Bonte Avond in de aula, waarbij de soldaten zich amuseren. De Kroniek voegt laatdunkend toe: “ofschoon, euphemistisch gesproken, Het peil van deze séance niet erg hoog is.” Ik had wel in die zaal willen zitten, maar ik hing nog tot juli 1948 in de ‘proemeboom’. Op zondag 29 oktober, laatste zondag van het kerkelijk jaar en het feest van Christus Koning nota bene, wordt de directeursverklaring in alle Kerkraadse kerken pontificaal van de preekstoel voorgelezen en dan komt de deining pas goed los. De majoor, plaatsvervangend commandant van het regiment en de Chaplain of aalmoezenier worden op hoge toon aangesproken, uiteraard door de ‘Bölles’ en het compromis is: niks te dansen! De legerband zal in de grote speelzaal een muziekuivoering (dat is een concert) geven en de toch al uitgenodigde dames (dat zijn die durfals van jonge meiden) krijgen thee geserveerd en kunnen mooi zittend luisteren naar de muziek en verder geen “hanky panky” en zo. Dat is de inzet om het morele ongenoegen in pas bevrijd Kerkrade te bestrijden. Maar hoe loopt het echt af? De chroniqueur is eerlijk. Letterlijk: “Naderhand moeten wij vernemen, dat – tegen een uitdrukkelijk gemaakte afspraak in – hier toch gelegenheid werd gegeven tot dansen. Het schijnt echter, dat niet alle soldaten op dansen verzot zijn, want verschillende amuseren zich op de speelplaats met ritjes in ... een open landauer. Die koets heeft Rolduc echt gered en wat een fraaie relativerende humor van de Kroniek.

Ondanks alle ophef eindigt de roemruchte oktobermaand in 1944 veelbelovend. De hervatting van de lessen voor 5 en

6 gymnasium wordt besproken, maar het dansen met Kerkraadse meisjes gaat ook gewoon door. De thé-dansant is van de grote speelzaal verplaatst naar de aula minor aan het voorplein. De kleine aula is versierd met slingers van vitragestof en ziet er echt als een danszaal uit. **Het ‘Apostolaat van het front’ heeft duidelijk gefaald. De meisjes winnen.**

November 1944

De school gaat weer open, ook voor externen.

Op woensdag 1 november herrijst Rolduc in zijn liturgische glorie: Allerheiligen, plechtige Hoogmis met een ceremoniarius en tien misdienaars. Een ‘ceredingetje’ is een soort oppermisdienaar in een aparte liturgische uitdossing met een staf, zonder krul uiteraard, in de hand. De cere tikt daarmee op de tegels van de apsis om te zorgen dat alle misdienaars tegelijk knielen of het hoofd buigen als dat voorgeschreven is. Hij dirigeert de dienende jongens, toen nog geen meisjes, naar de plekken waar ze iets moeten doen.

En “s-middags: toties quoties (in mijn moedertaal was dat ‘persjoonkele’). De Latijnse kreet staat voor “Zo vaak als... zo vaak...”, an sich een inhoudsloze bijwoordelijke constructie, die in verband met Allerheiligen en Allerzielen als volgt moet worden ingevuld naar de RK mores: **Zo vaak als** iemand in een kerk op Allh. en Allz. een Weesgegroet en een Onze Vader en ter afsluiting het “Gloria Patri...” bidt en daarbij de naam van een dierbare overledene noemt, **zo vaak** zal de ziel van die dierbare vanuit het vagevuur naar de hemel mogen. En vrome slimmeriken hadden er iets op

gevonden om het vagevuur leeg te bidden wat betreft hun dierbaren door telkens na het gebed de kerk uit te lopen en weer binnen te gaan om opnieuw de naam van een dierbare ziel te noemen en weer te bidden. Ach, hoe vaak heb ik dat zelf niet gedaan in de jaren tussen mijn Eerste en mijn Plechtige Communie! In die tijd was Allerzielen de dag bij uitstek voor het persjoonkele, maar kennelijk nam men daar in de jaren veertig op Rolduc meer dagen de tijd voor. En tenslotte op Allerheiligen 1944: een katholieke aalmoezenier van het Amerikaanse leger, afdeling Rode kruis, meldt zich op Rolduc om eens kennis te maken. Hij slaapt al enige tijd in een van de schuren van de dames Deutz, de buurvrouwen. De Bölles biedt hem bij het horen daarvan een eigen gastenkamer aan bij het casino. Eindelijk een echt bed met lakens en deken voor de Reverend Captain Mc Kenney. En niet onbelangrijk: er duikt een tweede Amerikaanse captain voor de poorten van Rolduc op. Hij is kapitein bij de afdeling stiekem, sorry, de Intelligence Service, die een post had op Heerlerbaan. Daar had hij enkele Heren al een paar weken eerder gesproken en nu komt de aap uit de mouw. Deze 'honderdman' vertelt dat aan het Amerikaanse leger verteld was in de dagen van de evacuatie dat op Rolduc Duitse militairen gelegerd waren. Dat leidde tot een heuse beschieting, waarbij Rolduc in totaal 50 granaattreffers opliep. Het wordt iedereen akelig duidelijk dat Rolduc door het oog van de naald is gekropen in die dagen. Voor hetzelfde geld was Rolduc totaal platgebombardeerd om de Duitsers weg of dood te krijgen.

In deze eerste halve week van november wordt naarstig gewerkt aan het opstarten van de twee hoogste gymnasiumklassen. Op vrijdag 3 november komen sommige

leerlingen die in de buurt thuis wonen en blijven wonen hun lesrooster ophalen om op maandag 6 november gelijk aan de slag te gaan. *Full speed*, zegt de kroniek. Voor het allereerst in zijn historie is Rolduc een externaat! Maar het militaire volk uit de VS zit ook niet stil. Er wordt heel wat timmerhout van de zolders weggehaald om in het bosquet *foxholes* te bouwen. Die uitdrukking slaat op mangaten, in de grond gegraven voor een of twee soldaten en afgedekt en afgewerkt met houtwerk, zodat men ook kon vuren vanuit het vossengat. Enkele banken in het bosquet moeten er ook aan geloven voor de foxholes. Het stiekem plunderen van allerlei materialen uit de gebouwen om de vossenhol-stelling bovenaan het bosquet te blijven uitbouwen en versterken blijft in november doorgaan. Het feit dat af en toe Duitse granaten in de buurt vallen en ontploffen en dat Kerkrade ook een paar treffers uit het oosten krijgt zal daar niet vreemd aan zien. In hun kippendrift om zich in te graven vliegen de ‘Ammies’ uit de bocht: een legerauto rijdt de Bosquetpoort aan de Cour volledig in de poeier. Maar het Amerikaanse leger huurt ook een grote ploeg poetsers om gebouwen en terreinen schoon te houden. En ze voeren ook 1200 dakpannen aan om her en der de gaten te dichten. En dan begint eindelijk op zondag 5 november het nieuwe schooljaar. Met een Plechtige Hoogmis natuurlijk, gevierd met de ‘Bölles’, sorry, de directeur, die begint met het zingen van het Pinkstergezag ‘Veni Creator’ en afsluit met een Te Deum, het ultieme danklied van de kerk. En terwijl weer militaire gasten arriveren, begint op maandag 6 november dan toch eindelijk de school weer met twintig leerlingen uit klas V en VI van het gym. Dagelijks 4 lessen, waarvan een in de middag en de rest ’s ochtends. Er is dagelijks een middag-

en avondstudie en op woensdag en zaterdag zijn er enkel 's ochtends lessen. Er is ook een belangrijke cultuuromslag: in enkel bijdragen aan de kroniek eind oktober schrijft de annalist nog consequent het woord 'Heren' met een hoofdletter, als het over leraren gaat. Op 6 november gaat de hoofdletter er een paar keer aan, maar af en toe steekt ze nog de kop op. Donderdag 9 november valt de eerste sneeuw van de nieuwe winter en op die dag wordt ook de Amerikaanse militair Herbert Bennet gedoopt in de crypte van de kerk. De dag erna mag hij al zijn Eerste Heilige Communie doen.

Het is grote poets op de elfde van de elfde, want er komen even geen soldaten op gevechtspauze. In Herzogenrath weten de soldaten drie kisten glas te regelen voor het herstel van de ruiten in speelzaal en kruisgang.

In de nacht van 12 november komen verschillende granaten in de buurt van Rolduc neer. In de vroege ochtend: luchtalarm. En dan marcheren weer 400 nieuwe piotten het voorplein op. Hello boys! Voor de nieuwe start van de hoogste klas van de HBS is te weinig belangstelling. Er zijn waarschijnlijk te weinig leerlingen, die dichtbij wonen en kunnen forenzen. Dat gaat dus niet door; wel komt alleen HBS B 5 een paar dagen later van de grond, samen met gymnasium I, waardoor het aantal leerlingen tot 40 stijgt, allen extern.

Het front komt weer dichterbij: in de nacht van 15 op 16 november slaat een Duitse granaat in op dortoir V.

Op vrijdag 17 november zijn de Amerikanen begonnen met een aanval op de stad Aken en daarvan krijgt Rolduc ook het

nodige mee. In de eerste plaats is er het onophoudelijke gedreun van de Amerikaanse kanonnen. Dat lokt Duits contra-vuur uit: Een tiental granaat-inslagen rond Rolduc worden er geteld en een zwaarder projectiel treft de zuidmuur van het carré van Klein-Rolduc en dat veroorzaakt nogal wat schade. Het pas opgestarte eindexamenjaar van de HBS-B raakt zijn lokaal kwijt. De grote aula wordt ook geraakt en de omgeving van de pianohokjes, waardoor enorm veel ruiten aan diggelen gaan. Men is erg bezorgd om de veiligheid van de nieuw begonnen school en daarom worden de lessen voor een paar dagen afgelast om te kijken hoe de militaire situatie zich ontwikkelt. Granaten blijven vallen en ook binnenshuis is het niet pluis. In vier Herenkamers wordt ingebroken door onbekenden. Overdag lopen er 400 soldaten rond op Rolduc en dat aantal loopt op tot 1200 elke avond. Men slaapt overal op veldbedden op de gangen. En toch groeit het onderwijs tegen de verdrukking in. Drie verzamelklassen van de eerste drie leerjaren van Gym, HBS en MMS (Middelbare Meisjesschool) gaan van start. Zo te horen is het front verder naar het Oosten opgeschoven en daarom komt II Gym of Gymn. erbij. Een Amerikaanse journalist vraagt hoe de studentenjaren waren van Joseph Goebbels op Rolduc. Hij krijgt drie uitroeptekens mee achter de zin met deze vraag.

Nota bene op donderdag 23 november , Thanksgiving, moeten alle soldaten acuut naar het front 's morgens vroeg. Toch krijgen ze om half zeven, nog voor hun aftocht hun cake and turkey bij het ontbijt. Zusters en een groep soldaten hebben de nacht doorgewerkt om die 1200 porties klaar te maken en uit te delen. Op deze dag begint ook III Gym. Een dag later geen feest meer. Een zwarte dag is 24 november,

omdat een afschuwelijk bericht Rolduc bereikt. Op 12 oktober bij een bombardement op Horst is de begaafde nieuwe geschiedenisleraar van Rolduc, dr. Paul Geurts, in zijn ouderlijk huis op 37-jarige leeftijd omgekomen. Samen met zijn moeder, een zus en een broer met vrouw en kinderen en nog enkele dienstboden. Het was een geallieerd bombardement; de frontlijn lag over Horst. Hetzelfde bombardement doodt ook oud-leerling Jos Lemmens.

De dag erna is het Sint Cathrien, maar een feestdag voor de filosofen wordt het niet echt. De pas opnieuw begonnen scholen en het filosoficum, natuurlijk geven hun studenten een vrije dag en natuurlijk is er ook de plechtige Hoogmis, maar geen toneel voor een volle zaal in de aula maior. Om kwart voor acht in de avond cirkelt er een Duits vliegtuig onbeschoten boven Kerkrade en werpt enkele splinterbommen uit. Er komen twee mensen om en ook het zusterhuis van Rolduc wordt met een projectiel geraakt midden op het dak. De slaapzaal der Zusters is totaal onbruikbaar door de verwoesting en veel ruiten van een slaapzaal, pas nieuw ingezet, zijn doorzeefd. Zalige Sint Cathrien dan maar.

26 november is de laatste zondag van het Kerkelijk Jaar (jawel, met kapitalen. Dat leidt tot een plechtige Hoogmis met een gezongen Te Deum laudamus en een processie met het Allerheiligste door de kerk. Het weer trekt zich niets aan van het nog steeds dreigende oorlogsgeweld. Het is prachtig zonnig en daarom ziet ook iedereen, dat de hele dag vliegtuigen in de lucht zijn. Gelukkig zonder te vuren of te bombarderen. In de avond en de nacht is er toch weer het ene luchtalarm na het andere. En dan staat er: "Duitse

raketbommen vallen in Heerlen en naburige gemeenten.”
Geen twijfel dat de kroniek het hier voor het eerst over de beruchte V1 en V2 heeft.

En inderdaad: er zit een gat in het dak van de oude Congregatiekapel van Rolduc. Op de zolder van de kapel wordt de helft van het omhulsel van een dergelijke raketbom gevonden. Tenminste dat denkt men. Daarmee ontsnapt Rolduc andermaal aan een ramp. Kennelijk heeft een V1 of V2 een deel van zijn ‘verpakking’ verloren en is die droog door de dakpannen gegaan. Mocht de hele V-raket daar zijn neergekomen en ontploft....

Er is gelukkig altijd ook goed nieuws: klas IV gym kan met leerlingen uit de regio gevuld worden en gaat aan de gang.

December 1944

Rolducs onderwijs groeiende; het Ardennenoffensief.

Op 1 december biedt Rolduc niet alleen onderdak aan telkens komende uitgeputte Amerikaanse soldaten achter het front, maar ook aan seminaristen (sub-diakens) van het Groot-Seminarie van het bisdom Roermond. Directeur Van der Mühlen heeft die kans voor het Groot-Seminarie om ook daar het theologisch onderwijs weer op te nemen nadrukkelijk aangeboden aan diverse professoren en andere belangrijke kerkelijke ambtsdragers. Het Groot-Seminarie herleeft met welgeteld acht studenten/subdiakens uit Zuid-Limburg en het logies wordt ook soepel geregeld: Dortoir I wordt door midden gedeeld door een provisorisch wandje, een beschot, zoals dat toen heette. De ene helft van de ruimte dient als slaapplek voor Zusters en aan de andere kant

kunnen de “heren Seminaristen” elke avond hun moede hoofd neervlijen. Enkele kamers op de herengang worden aangewezen als eetzaaltje, als Leskamer of klaslokaal en de leeggekomen kamer van de zo tragisch omgekomen dr. Paul Geurts wordt recreatie-kamer, lees pijp- en sigaarrookhol vol ouwe leunstoelen. Vrijdag 1 december was dat allemaal geregeld en de nieuwe Rolduciens kunnen zondag 3 december gelijk aan de bak. Een van hen is subdiaken bij de hoogmis en enkele anderen acoliet dwz oudere misdienaar. Op de dag van Sinterklaasavond valt weer een nieuw slachtoffer van de oorlog. Pastoor Thomas van Boholz, uiteraard oud-leerling, wordt door een Amerikaanse auto aangereden en vrijwel op slag gedood. Was het een legertruck of een slee, dat vermeldt de kroniek niet. Rolducs Directeur is ziek en blijft in bed. Het heeft ook geen zin om buiten te zijn. De afgelopen tijd heeft het stevig geregend en op zaterdag 9 december valt er natte sneeuw. En wordt het en stuk kouder. De militairen hebben dikke baal en krijgen medelijden van de annalist: “Het is geen pretje voor onze vechtende bevrijders.”

Zaterdag 16 december, nog maar negen dagen tot Kerstmis. De Ammies beginnen het hele huis met dennengroen te versieren en plaatsen een kerstboom in de grote speelzaal. Kerstmis zaal deze winter in ieder geval geen vredig feest van vrede worden, want als de recupererende frontsoldaten met hun takken rondlopen is de laatste bloedige stuiptrekking van Hitlers Derde Rijk al een halve dag aan de gang. Die zaterdagmorgen om half zes openen tussen Monschau en Echternach tweeduizend Duitse kanonnen het vuur op stellingen van niets vermoedende Amerikaanse leger-eenheden. Een half uur lang duurt het

precisiebombardement en de hel breekt los langs een front, dat al een tijdje op dezelfde plek was blijven steken. Zoals bekend wilde Hitler zijn laatste pantser-elitetroepen via een verrassingsaanval naar Antwerpen sturen om de aanvoer van goederen en de ondersteuning van de Engelsen en Amerikanen te blokkeren om zo een bestand tegen gunstige voorwaarden te bereiken. In de centrale sector lukt het de Duitsers door te stoten bij Dinant tot op 5 kilometer van de Maas op een van de kerstdagen, maar dan stopt het offensief vanwege allerlei problemen: brandstoftekorten, heldere hemels voor duikvluchten met bommen van de geallieerde luchtmacht en het hardnekkige verzet van de Amerikanen.

Op Rolduc wordt de woeste Ardennenslag meteen merkbaar: het wordt rumoerig in de lucht zegt de annalist en er is zelfs een luchtalarm. En zo kondigt op nog geen honderd kilometer afstand van het geweld en de alles beslissende slag van de Tweede Wereldoorlog de Rolducse kroniekschrijver, ik denk nog steeds de theoloog Joseph Damen met Romeinse achtergrond, het Ardennenoffensief aan: “Wij hebben een onrustige nacht achter de rug. De Duitsers schijnen een zwaar tegenoffensief begonnen te hebben (sic); de hele dag vliegen enkele Duitse toestellen boven Kerkrade en er is dus herhaaldelijk luchtalarm. Tegen 1 uur vertrekken onverwacht al onze gasten naar het front.”

De volgende nacht is er maar liefst negen keer luchtalarm en achter het voetbalveld valt een kleine bom. Twee mitrailleurkogels treffen een vensterkozijn van een van de eetzalen onder het diner. Er komt ook luchtafweermunitie binnen, maar dan gaat de kroniek door over de proefwerken voor de pas begonnen klassen, afgezien van de opmerking

dat de frontberichten zeer ongunstig worden. Er is een doorbraak geforceerd in België (Ardennen en Luxemburg). Dat zal over de Kampfgruppe Böhm gaan die vlak voor Kerst bijna de Maas bereikt, maar dan wordt achterhaald en uitgeschakeld. Het Ardennenoffensief van de Duitsers en de daarbij horende haast van de Amerikanen om zoveel mogelijk troepen aan te voeren na de eerste overrompeling van het oosten, bezorgt Rolduc – wat een sarcastische paradox – een zeer vredige Kerst. In de week voor Kerst is er geen enkele frontsoldaat meer aanwezig en dat geldt ook voor de rest van de Kerstdagen. Alleen de staf, de militaire bureaueengsten van de 30ste Divisie “Old Hickory” is er nog, maar ook die krijgen het consigne tot vertrek, al willen ze niet meteen weg. Rolducs directeur blijft sukkelen met zijn gezondheid; diabetes naar het zich laat aanzien. Er doen zich enkele kleine schermutselingen voor rond Rolduc door misverstanden en daaruit blijkt dat het de laatste stuiptrekking van Hitler de Amerikanen heel erg nerveus heeft gemaakt. Voortdurend is op de achtergrond het dreunen van artillerie te horen en Duitse vliegtuigen blijven rondcirkelen boven Kerkrade en Rolduc. De drie laatste dagen van december 1944, dat akelige jaar, geven een gemengd beeld. De eerste dag wordt een exemplaar van Adolfs geheime wapen gesignaleerd: de vliegende bom V1 of V2, tegen half tien in de ochtend, nota bene. De nacht daarop is er vanaf half drie voortdurend artillerievuur richting noorden. En tenslotte valt er lichte sneeuw en komen inwoners van Kerkrade eindelijk weer eens schaatsen op de vijvers. Zou de oude rust dan toch echt terugkeren? Oudejaarsdag brengt lichte dooi en spiegelgladde wegen. De

hemel is helder en open, prachtig, maar daar komen die vliegtuigen weer...

Januari 1945

Meer filosofie en ook theologie

De kroniek over de eerste maand van het vrijheidsjaar telt maar acht aantekeningen en de langste daarvan gaat nog op aan het overlijden van oud-leraar Leo Houben uit Kerkrade (80). Hij bracht zijn emeritaat in Kerkrade door en was een vaste wandelaar rond Rolduc. Waarin hij docent was op Rolduc heb ik nergens kunnen vinden. Godsdienst ligt voor de hand.

Er zijn plannen om het aantal Groot-Seminaristen/theologiestudenten op Rolduc uit te breiden. Ondanks de aankomst van weer een grote groep Amerikaanse militairen voor een gevechtspauze van twee, drie dagen, gaat die uitbreiding toch door. Eind januari komen de theologie-studenten van dichtbij in Zuid-Limburg langzaam binnendruppelen, tegelijk met de filosofen van het tweede jaar (de Supérieure) En op die manier zijn alle drie de studiestadia van de traditionele opleiding tot bisdompriester of wereldheer op één plek verenigd. Een uniek moment in de historie van Rolduc. Dat de frontsoldaten, terugkomend van 'The Battle of the Bulge', hun militaire pantservoertuigen en hun tanks meenemen en op de grote Cour parkeren, geeft aan al deze tijdelijke bestemmingen van de oude abdij een zeer vreemd cachet.

Bovendien wordt het asfalt van de cour door de rupsbanden van de tanks behoorlijk aan flarden gereden.

Op maandag 8 januari geeft Adolf Hitler zijn mislukt doorbraakoffensief op en beginnen de restanten van al zijn divisies zich langzaam richting die Heimat terug te trekken. De Amerikanen nemen La Roche in op 10 januari, de dag erna Saint Hubert en 5 dagen later Houffalize, waarna Bastogne opgelucht kan ademen. Op donderdag 25 januari is de slag om de Ardennen verloren door de Duitsers, als zij zich echt terugtrekken richting Aachen. Er zijn ruim 17.000 Duitse soldaten gesneuveld en 16.000 vermist. En de verliezen aan Amerikaanse zijde: ruim 19.000 gesneuvelden en meer dan 21.000 vermisten met nog heel veel gruwelijk gewonden aan beide zijden. Tot enkele tientallen jaren na deze slag in 1945 werden geregeld menselijke resten in uniform gevonden in de diepe en donkere onbetreden wouden van de Ardennen. En het hele strategische effect van al die agressie is niet meer geweest dan zes weken uitstel voordat de Amerikanen de Westwall konden aanvallen en verder doordringen in het land. Nogmaals: *Dulce bellum inexpertis!!*

Februari 1945

Borstbeeld Wilhelmina valt stuk

Februari begint met het inpassen van drie klassen van het grootseminarie in het abdijcomplex aan de Heyendaallaan, dat is Rolduc, dus. Voor les en recreatie kunnen ze terecht in enkele tekenlokalen. Slapen kunnen ze op Dortoir I, omdat de zolder van het zusterhuis weer gerepareerd is en de

Zusters weer in eigen huis terecht kunnen voor hun nachtrust. Er worden ook nog anderen, alle anderen staat er zelfs, in Kerkrade ondergebracht. Ik moet raden wie dat zijn, want de annalist blijft hier in gebreke. De grote Treize is nu de eetzaal van de Seminaristen met grote S en de Heren, ook weer in hun kapitale eer hersteld mogen eten in de Bisschopszaal. De hogere afdeling van het filosoficum studeert op Rolduc, terwijl de Inférieure cursussen volgt In Heerlen en Maastricht. En dan volgt er een lange lijst van doorgeleerde en gepromoveerde patere van diverse ordes als docent, gecompleteerd met twee geestelijke leiders. De priesteropleiding van het bisdom Roermond staat weer als een huis, terwijl de capitulatie van het Derde Rijk nog lang niet rond is. Dat maakt een ratelende vliegende bom duidelijk, die zondagavond 4 februari overkomt en gelukkig ook blijft ratelen. De Bölles wordt uit het ziekenhuis ontslagen en keert als directeur terug op Rolduc.

De opbouw van het geestelijk onderwijs in het bisdom gaat verder met het aanbieden van filosofie-cursussen voor de beide filosofenjaren in het Bisschoppelijk College van Weert, speciaal gericht van op studenten van Noord-Limburg, voor wie Rolduc onbereikbaar is, omdat Roermond en omgeving frontgebied is. Dit alles onder leiding van Prof. Dr. Ferd. Sassen, ooit begonnen als kroniekschrijver van het jaarboek in 1920, jawel. Het Weerter College is voor een groot deel 'ingenomen' door Britse troepen en er is ook een Rode kruis-hospitaal gevestigd, maar dat kan het initiatief van directeur Van der Mühlen niet smoren. Vijf maanden wordt er in Weert gedoceerd en dan is Nederland echt bevrijd. Er doet zich een merkwaardig incident voor in het voorhuis op zaterdagmorgen 10 februari. Sinds 10 oktober stond daar

een borstbeeld van Koningin Wilhelmina op een sokkel. “Dat is vanmorgen, aldus de kroniek, door onbekende oorzaak stuk gevallen.”

Elf februari is carnavalszondag. Dat betekent op Rolduc drie dagen bidden met enig ceremonieel: het 40-urengebed. Een van Rolducs leraren heeft in het Engels een brochure over Rolduc en zijn geschiedenis geschreven om de Amerikaanse soldaten te informeren over de historische plek waarop ze verblijven. Vanwege de kosten wil het militair commando er geen gedrukt boekje van laten maken. Dus het blijft bij gestencilde blaadjes, waarvan er toch 120 worden meegenomen door belangstellende militairen. Aswoensdag morgen komt een enorme Amerikaanse tank de grote cour oprijden. Hij vervoert een driesterrengeneraal die zijn dapperen komt decoreren. Een dun vrolijk randje aan de *dulce bellum inexpertis*. Intussen is het aantal interne middelbare schoolleerlingen van Rolduc tot 20 gestegen. “Intern” wil zeggen dat ze hun maaltijden op Rolduc krijgen, maar er nog niet overnachten. Toch maken ze zich zichtbaar en hoorbaar door hun eerste ‘spelenmiddag’ te houden op zondag 18 februari, waarschijnlijk een soort ‘jour des jeux’. Omdat het regent verhuizen ze naar de grote zolder van de aula minor aan het voorplein, maar daardoor storen ze de repetities beneden van de militaire jazzband van de Amerikanen, die protesteren. Gelukkig klaart op dat moment het weer geheel op en kunnen de sportievelingen terecht op de cour van Klein- Rolduc. Ze besluiten hun spelen met zang en dat ontroerd de annalist kennelijk zo, dat hij noteert: “Etwas noch nie dagewesenes!!”

Verkeerde taal, natuurlijk. Dat maken Amerikaanse kanonnen duidelijk, die in de nacht van vrijdag 23 februari om half drie onafgebroken beginnen te vuren tot de ochtend. “Zouden ze eindelijk doorstoten in Duitsland, de Rijn overtrekken op weg naar Berlijn?”, vragen de slapelozen zich af.

Maart 1945

Zwaar beschadigd Roermond bevrijd

Gebruikelijk voor de Rolducse kroniek is dat in de eerste lentemaand de bloei van de Magnolia in het grote carré recht achter de voordeur, uitbundig wordt bezongen en het uitlopen van de knoppen van de kastanjabomen langs de IJzeren Weg bij de grote cour. Ook werd er altijd ampel schrijfruimte aan het weer gegeven: zonnig, koud, late sneeuw, koude regenvlagen. Niets van dat alles in 1945 in de aanloop naar de totale capitulatie van het Duitse leger. In plaats daarvan is de blik van de annalist in de eerste helft van maart vooral op bisschop Lemmens en zijn coterie en de hogere leiding van het Grootseminarie gericht. Want op zaterdag 3 maart wordt bericht dat de bisschopsstad Roermond is bevrijd. Dat is al op donderdag 1 maart gebeurd na inleidende bombardementen door de Britten, het opblazen van de toren van de Christoffelkathedraal door de Duitsers. Roermond is vrij, maar is door de oorlog veranderd in een verwoeste spookstad, waarvan de bevolking naar de noordelijke Nederlandse provincies is geëvacueerd. Vanaf september '44 was Roermond een frontstad en door de Duitsers beschouwd als het begin van de verdediging van de Duitse westgrens. De stad werd als het ware door het Derde Rijk geannexeerd met een hard en meedogenloos Duits

bestuur, De Amerikaanse generaal-majoor John Benjamin Anderson geldt als de bevrijder van Roermond met zijn Zestiende Legerkorp.

Geen wonder dat bisschop Lemmens, zo verknocht aan Rolduc, met zijn algemene plaatsvervanger/Vicaris-Generaal (en dat is geen hoge militaire functie!) zo lang in het hoge noorden van Nederland in Leeuwarden blijft wonen, want Roermond, de bisschopskerk en wellicht ook het bisschoppelijk paleis zijn puinhopen. De secretaris van het bisdom, P. van Odijk, is de vertegenwoordiger van het hoogste gezag in het bisdom en moet zo goed en zo kwaad als het kan het fort houden in bange tijden vol bommen en granaten. Op woensdag 7 maart, precies een week na de tumultueuze bevrijding van Roermond, bezoekt Van Odijk in het gezelschap van twee professoren van het Grootseminarie, Rolduc. Het driemanschap blijft een nachtje over en gaat dan weer terug naar Roermond. Omdat een groot deel van het Grootseminarie nu op Rolduc huist, zullen ze wel even zijn komen kijken hoe het daar gaat. Ook in de lagere regionen van het onderwijs is vooruitgang: er komt een voorbereidende klas voor de middelbare scholen, gehuisvest op een van de leegstaande Herenkamers op Klein-Rolduc. En zie je wel: de chroniqueur meldt op 20 maart dat prof. dr. J. Keulers van het Grootseminarie, een van de twee begeleiders van Van Odijk, eerder deze maand, Schriftuur gaan doceren aan het Rolducse Grootseminarie en tegelijkertijd waarnemend president van de club wordt. Kijk dat was het doel van die bliksemvisite van 8 maart. Weer een gat gevuld in het korps, maar de vreugde is ook groot over het opstarten van de tram tussen Heerlen en Kerkrade, elke 40 minuten een rit. Straks is alles weer normaal. Hoe herkenbaar zijn

deze gevoelens in onze eigen Corona-dagen? En in plaats van de angst en de zorgen is daar ook de humor weer, het vocht dat alle menselijk streven tot in zijn diepste gewrichten smeert. De annalist kondigt het begin van de proefwerkweek op donderdag 22 maart alsof het een luchtalarm is. “Alarm! d.w.z. compositie. En de laatste week van maart, in 1945 toevallig de Goede Week is vooral gewijd aan leerlingenretraites, een fenomeen, waaraan ikzelf vanuit de jaren zestig een fijne herinnering bewaar. Urenlang pratende en prekende Patere, soms vol vuur, soms zo zacht als de windvlaag in de woestijn, waarin God voor Elias zijn voorbijgaan kenbaar maakte. Het Grootseminarie begint op zaterdag 24 maart, Gym I, II, III en de voorbereidende klas beginnen op Palmzondag 25 maart. Zou toen de befaamde Passie van Bernhard Pothast gezongen zijn? Ik tref geen vermelding. Maandagavond krijgen de hoogste klassen van Gym en HBS de cursus tot inleiding in het volle leven van Aalmoezenier Beel. En de dag erna begint de retraite voor de hogere klassen van Gym en HBS. Paaszaterdag 31 maart, wordt ook wel Stille Zaterdag genoemd in navolging van Witte Donderdag en Goede Vrijdag. Op de PaasZaterdag van 1945 hoort de kroniekschrijver niettemin een Alleluia-stemming bij het einde van alle retraites en natuurlijk het begin van de schoolvacanties, jawel met een c toen.

April 1945

Roosevelt sterft

Pasen 1945 op zondag 1 april wordt weer met de bekende luister in de kerk gevierd, meldt de annalist, maar de

gewijde stemming wordt door de oorlog onder vuur genomen. Om half negen in de avond begint het enorm te knallen bij het treinstation Herzogenrath. Een munitietrein is daar in brand geraakt en begint te ontploffen. Het geluid van de explosies houdt tot twee uur 's nachts aan. Een grote granaatscherf vliegt het biologie-lokaal binnen, beter bekend als de Natuurlijke Historie-klas. Twee dagen later voegt ook de natuur iets toe aan het kabaal. 's Avonds steekt een enorme windhoos op die zeven bomen in het Bosquet ontwortelt. Op zaterdag 14 april meldt de kroniek dat de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt plotseling is overleden. Roosevelt was net in november 1944 begonnen aan zijn vierde termijn als president en democraat. Hij was al ziekelijk, maar een hersenbloeding maakte een eind aan zijn leven, terwijl hij op zijn buitenverblijf in een stoel zal om zich te laten portretteren. Dezelfde middag nadat het bericht Rolduc bereikte draagt een Amerikaanse aalmoezenier een mis op voor de zielenrust van de president. De mis wordt bijgewoond door alle studenten van het Grootseminarie (Er staat 'Seminaristen'), de hele interne wachtgroep van Rolduc met de oubaas "en.... één Amerikaansen soldaat." Nog op de dag van Roosevelt's overlijden wordt vice-president Harry Truman beëdigd als zijn opvolger.

De Amerikaanse militairen schuiven nog wat op in de gebouwen en zo komt er voor het laatste trimester van het uiterst chaotische schooljaar 1944/'45 nog een plekje voor de klassen I en II van de HBS en de klas IVA van de HBS. De 'Ammies' wordt ook te verstaan gegeven dat de luidsprekers op de grote cour, waaruit elke dag wel een paar uur Amerikaanse jazz en andere harde muziek klinkt, teveel storende geluidshinder oplevert voor het onderwijs of de

studies. En vervolgens eindigt de eerste lentemaand met heel veel feestelijk acties bij de jeugdbeweging van Rolduc, zoals het St. Jorisfeest en een “binnenkampvuur”, waarschijnlijk met een nepvuur van lampen. Friesland en Groningen zijn intussen ook bevrijd. En het wachten is op de Limburgse bisschop, op zijn terugkeer in zijn diocees. Hij stuurt prof. dr. F. Feron, president van het Groot-Seminarie, vooruit. Hij gaat zijn Seminaristen opzoeken die bijna allemaal op Rolduc verblijven en vertelt dat de bisschop tijdens de evacuatie enkele weken ziek is geweest maar nu weer is opgeknapt. Mgr. Dr. Giel Lemmens zal snel genoeg weer in het zuiden in zijn eigen diocees vertoeven, hem kennende.

Mei 1945

Vrijheid, feest, de Mindere Orden en het voortbestaan

De meimaand van het heugelijke jaar 1945 opent met een prachtig priesterfeest: het robijnen priesterjubileum van dr. J. Willem J.J. Jacobs, die direct na zijn priesterwijding in 1905 naar Rolduc werd gestuurd door de bisschop en die in mei 1911 zijn doctoraal Wis- en Natuurkunde haalde aan de Universiteit van Leiden en daar ook 5 jaar later promoveerde. Hij zal niet tijdens zijn studies meteen al voor de klas zijn gaan staan op Rolduc, maar hij werd wel benoemd tot directeur van de Rolducse HBS in 1921 en werd in 1940 zelfs onderdirecteur van heel Rolduc. Niet alleen wetenschappelijke en onderwijskwaliteiten had Willem Jacobs, maar ook aanleg voor managerfuncties. Op 1 augustus 1946 mag hij met emeritaat in Heerlen, verbonden

aan het sanatorium aldaar. Geboortig van 1881 zal hij inmiddels overleden zijn, maar wanneer precies is mij onbekend. In ieder geval was Jacobs' feest een klassiek Rolducs feest met een hulding op de vooravond in de kring der priesterleraren en op de dag zelf, woensdag 2 mei: alles uit de kast. Een vierherenhoogmis samen met de directeur als 'helpende priester', een echte bisschopseer, Een meerstemming gezongen mis van Licinio Recife met het Te Deum als gezongen toetje. Een soort huldigingszitting in de grote aula, speciaal ontruimd door de Ammies, met zang declamatie, toespraken, toneel en sketches en ga zo maar nog een gestrekte kolom door. Alles onder de grote wens: Mane nobiscum, blijf nog wat bij ons. En niet te vergeten het optreden van de Nachtegalen van Meerssens Basiliek van kapelaan Voncken. En als het spetterfeest is uitgedoofd en iedereen vertrokken is staat de bisschop in een keer voor de poort. Terug in zijn bisdom na de evacuatie in Friesland met de hartelijke gelukwensen voor Jacobs en als eerste logeeradres zijn geliefde Rolduc. Een dag verder in de kroniek meldt de annalist droogweg dat Mhr Jacobs ernstig ziek is en het bed moet houden. Het klinkt als grappig bedoeld misschien vanwege een zware kater, maar toch vreemde humor dan. Maar het is serieus!

Deze meimaand wordt een echte feestmaand: op vrijdag 4 mei komt het bericht binnen op Rolduc dat nu ook het westen van Nederland met de grote steden, nu zouden we zeggen: de randstad, geheel bevrijd is. In Kerkrade barst het feest los: iedereen steekt de vlag uit, sirenes gaan loeien en tot laat in de nacht wordt er gezongen en gesprongen. Op zaterdag 5 mei wordt het heugelijke nieuws officieel: om 8.00 uur gaat de Duitse capitulatie in Nederland in. De reactie

van Rolduc: de directeur draagt om 10 uur een Plechtige Hoogmis op, afgesloten door een Te Deum, omdat, zo schrijft de annalist: “De bevrijding van ons vaderland ons allereerst een plicht van dankbaarheid jegens God oplegt.” De rest van deze gedenkwaardige zaterdag is vrij. Dat scheelt weer een halve dag lessen. Het Trommel- en Fluitcorps van Chèvremont komt uit pure vreugde enkel vaderlandse liederen spelen op het voorplein voor het huis. En nog is het feest niet afgelopen: Na het Lof op zondag 6 mei geeft organist Nico Zeyen jr. een orgelconcert in de kerk met, jawel, vaderlandse liederen.

7, 8 en 9 mei zijn de laatste drie dagen vòòr Hemelvaartsdag en worden de Kruisdagen genoemd. Op Rolduc betekent dat drie keer extra vroeg opstaan en processie houden door de velden rond de oude abdij om voor een goede oogst te bidden. Heel iets anders dan je bevrijd voelen en feest vieren, maar ook niet minder indrukwekkend in mijn eigen herinnering. Toch houdt ‘het militair’ de overhand. Het Duitse leger heeft op 7 mei gecapituleerd voor heel Europa en wel om 19 minuten voor drie maandagochtend. Dat is nog veel vroeger dan die Kruisdag! Geen wonder dat het bericht van de Europese capitulatie pas ’s avonds op Rolduc arriveert en vervolgens in de studiezaal door de prefect gemeld wordt. Gejuich, geweldig enthousiasme en acuut einde van de studie. Ook daar word je soms erg blij van. En uiteraard hebben de Britten er een afkorting voor gevonden: V.E. day of Victory Europe Day. En woensdag 9 mei wordt ook een officiële feestdag volgens de Britten in Londen. Waar zijn al die feestdagen toch gebleven? Met enkel 4 en 5 mei zijn we er toch bekaaid van afgekomen, niet? Hoewel, niet in 1945. Dinsdagmorgen om kwart over negen staat een groep

jongens op de cour. Klaar voor de ochtendgym? Wie zal het zeggen; de annalist in elk geval niet. Enfin, de directeur verschijnt op het bordes natuurlijk en daar begint me de hele groep het Wilhelmus te zingen. “Tot vrijdagmorgen”, zwaait een breed lachende Bölles en dat zijn dan weer twee vrije dagen en Hemelvaart. Je kunt voor minder het Wilhelmus zingen en maar twee katastrofes van de vijftien...

Op donderdag 10 mei de mooie liturgie van Hemelvaart en ook vrij, natuurlijk. “Wat een tegenstelling met 5 jaar geleden,” verzucht de chroniqueur. De dag van de overval van het grote Duitse leger op Nederland en het begin van de oorlog en de bezetting in Nederland met nachtelijk vliegtuiggeronk.

Op donderdag 17 mei wordt eindelijk op papier duidelijk dat er iets belangrijks gaande is. De oorlog is voorbij en hoe moet het nu verder met ons Rolduc? De directeur stuurt aan alle ouders van de ingeschreven jongens een kaart met een daaraan vastgehechte antwoordkaart, waarop ze kunnen aangeven hoe het verder moet met de schoolopleiding van Jan, Piet of Kees en of Rolduc daar nog bij in beeld komt. Het resultaat van dit onderzoek vermeldt de annalist niet. Dan dinsdag 22 mei: “Rolduc zal ook de vreugde van de wijdingsdagen van het Seminarie smaken.” Een sterke uitdrukking alsof het meemaken van wijdingsdagen lijkt op het eten van heel lekkere dingen. De 21 Groot-Seminaristen zijn enkele dagen op Pinkstervakantie geweest en worden door de chroniqueur bij de aankondiging van hun voorbereidingsretraite al aangekondigd als “De Eerw. Heren Seminaristen”. 21 nieuwe priesters: vandaag de dag zou het geweldig zijn, maar in 1945 is aanvulling van de priesterlijke

rangen ook hard nodig. Twee dagen voor de wijdingsdag van de zogenoemde mindere Orden (dat zijn de wijding tot deurbewaarder (Ostiarius), Lezer (Lector), Exorcist (Bezweerder) en Acoliet (Misdienaar) en het Diaconaat krijgt bisschop Lemmens van geallieerde kant het bericht dat maar liefst negen priesters van zijn bisdom zijn omgekomen in het Duitse concentratiekamp Bergen Belsen, waar ook Anne Frank en haar zusje omkwamen. Na deze “mooie en indrukwekkende plechtigheid” smeedt mgr. dr. Giel Lemmens het ijzer als het heet is. Hij heeft de directeuren van de bisschoppelijke Colleges van Roermond, Sittard en Weert, allemaal Zeereerw. en Zeergel. Heren, onder wie P. Moors om na de H. Wijding met hem te vergaderen samen met de Vicaris-Generaal van het bisdom dr. Feron en Rolducs directeur, de Bölles. “Er schijnen gewichtige besluiten te worden genomen,” schrijft de annalist op plagerige toon. De bisschop zelf tilt het doek al een heel klein beetje op aan tafel, natuurlijk na de vergadering. “Rolduc zal eind juli of begin augustus vrij komen (van militairen, bedoelt hij) en daarom zal het nieuwe schooljaar ‘45/’46 normaal kunnen beginnen. Wat normaal is in deze mededeling maakt een dag later op zondag 27 mei directeur Van der Mühlen duidelijk aan de Heren, de leraren dus. Hij zegt “dat op uitdrukkelijk verlangen van den Bisschop zo mogelijk reeds bij het begin van het nieuwe schooljaar Rolduc van bestemming zal veranderen en enkel als Klein-Seminarie van ons diocees zal blijven voortbestaan.” En de kroniekschrijver voegt er badinerend/spottend aan toe: “Het ligt wel voor de hand, dat deze kwestie voorlopig de topic of the day is.” Over dit verstrekkende besluit van Bisschop Lemmens zal het derde deel van het verhaal over het

schooljaar '44/'45 gaan. Rolduc gaat als klein-seminarie de nieuwe tijd in met een totaal ander en veel smaller onderwijsaanbod dan de ruim honderd jaar van zijn bestaan en waar dat toe leidt wordt aan de hand van de kronieken gevolgd vanaf 1946 in deel IV van de Rolducse IJstijden. Ach, iedereen weet hoe het is afgelopen.

Op de voorlaatste dag in mei is er de gebruikelijke pelgrimage naar het Mariakapelletje in Schaesberg. Speciale intentie is een intens gebed voor alle slachtoffers van de twee wereldoorlogen. Godsdienstleraar Charles Janssen gaat met een andere groep leerlingen met Rolducse vlaggen de Memorial Day bijwonen op het enorme Amerikaanse militaire begraafplaats in Margraten. Dat is een fors stuk verder lopen.

Juni 1945

Oorlogspapiertjes

Geen processie, Geen rest-center meer en ook geen harde muziek op de cour of dansfeestjes en nou-ja-films, maar wijdingen.

Zoals Rolduc zich als Kleinseminarie uit de wereld zal beginnen terug te trekken per aanstaande september, zo keert de wereld ook Rolduc de rug toe. Op zondag 3 juni komt de Grote Processie van Kerkrade niet op Rolduc langs. In de oorlogsjaren was dat altijd al zo, maar dan op basis van

de veiligheid. Nu, in juni 1945 houdt Rolduc zijn eigen processie door de kerk en de gangen met bij het H. Hartbeeld een rustaltaar voor het zingen van de slotzang 'Tantum Ergo' en de zegen met het Allerheiligste in een monstrans. En precies een week later is het weer te doen bij dat beeld. "Thans om na een preek in de Kerk onze toewijding aan Jezus H. Hart te hernieuwen," schrijft de annalist droog op. En kijk: Het Amerikaanse militaire commando maakt bekend, dat Rolduc geen Rest Center meer is (met dansfeestjes, leuke meisjes uit Kerkrade, films van "moet dat nou?" en hard schallende muziek uit luidsprekers op de cour. en nachtmerries op de slaapzalen), maar Transit Camp. Niet langer enkele dagen rusten na de gevechten, maar aankomen, en gelijk inpakken en wegwezen. Op woensdag 13 juni leest de chroniqueur in de krant dat alle eindexamenkandidaten van Gym en HBS hun diploma krijgen zonder examen te doen. Pas op: "mits hun houding in de voorbije oorlog politiek niet onwaardig is geweest. Dit ter beoordeling van de leraren de school." Dat is toch enorm boffen voor die club. "Een oorlogspapiertje", zo heette dat toen.

Op vrijdag 15 juni is het docentencorps van Rolduc, inclusief het filosoficum weer compleet met de terugkomst uit Friesland van Mhr. Damen. De laatst-afwezige onder de leraren zo wordt hij genoemd. De annalist neemt niet de moeite om deze persoon nader aan te duiden. Het moet gaan om Joseph Damen (1-1- 1909, Roermond ---16-09-1989, Roermond), die overigens ook te boek staat als redacteur van Rolducs Jaarboek voor de schooljaren 1943-1944 en 1945-46. Ik vermoed dat het hier om een geval van bescheidenheid gaat of van schaamte, omdat die Mhr Damen zo lang op zijn

evacuatie-adres in het Friese Heerenveen, echt een plek voor en echte 'Heer', bleef hangen. Overigens kan Joseph niet in zijn oude kamer terecht, want dat is aangewezen als Red Cross Sleeping Quarters sinds december 1944, dwz in gebruik als slaapkamer voor een paar Red Crossgirls. Heer Damen krijgt een andere kamer als tijdelijk verblijf. Uiteraard.

Damen was niet echt de leraar die het langste wegbleef van wege de evacuatie van Roermond. Prof. Dr. A. Hanssen arriveert op woensdag 27 juni terug uit Drachtercompagnie. Hij gaat aan het Groot Seminarie Kerkelijk Recht doceren. In het maatschappelijk bewustzijn van omstreeks 1945 kun je iemand met zo'n functie onmogelijk bij de 'leraren' indelen, zelfs als die laatsten "Heeren" zijn. Stel je voor!!

Op de voorlaatste dag van juni wijdt "Monseigneur", zoals bisschop Lemmens in de wandeling wordt aangeduid, een grote groep subdiakens in de kerk van Rolduc en met deze bijzondere plechtigheid in eigen huis prijst "Rolduc" zich gelukkig. De subdiakens krijgen dan ook een bijzondere zegen mee vanuit de kroniek: "Wij bidden oprecht, dat God deze gewichtige stap van zoveel jonge mensen moge zegenen. Á la bonne heure. Ik bedoel: mooi opgeschreven.

Juli 1945

Een maand van bedanken

De julimaand begint vrolijk! Dat kan ook niet anders, want het moet volop zomer zijn zonder voorbij suizende granaten

of granaatscherven, al is de chroniqueur in die woelige tijd buitengemeen spaarzaam met mededelingen over het weer. Hoe dat ook zij zondagavond 1 juli is de grote aula, sorry de aula maior, het toneel van een beter soort Bonte Avond, uit diepe dankbaarheid aangeboden aan “pleegouders” van leerlingen. Daarmee wordt bedoeld mensen die in hun huis en gezin onderdak boden aan leerlingen, die onderwijs volgden op Rolduc in die hele moeilijke oorlogsjaren en met name het laatste jaar. Met een koud woord heet dat ‘inkwartiering’. Voor die kwartier biedende mensen werd enkel uren lang gemusiceerd, gezongen, voorgedragen, toneelgespeeld, moppen getapt en ook onvervalst Kerkraads plat gesproken in vrolijke gesprekken op de bühne. Als een soort dankjewel voor de gastvrijheid. Een mooie afsluiting van een akelige tijd.

Rolduciens die na afloop van hun middelbare school zonder eindexamen naar het filosoficum willen om door te studeren, komen toch niet om een examen heen, namelijk het toelatingsexamen tot de filosofie. Ze slagen allemaal en hoeven geen genoegen te nemen met een ‘oorlogspapiertje’, maar krijgen een echt diploma. Bij al dat gepraat over oorlogspapiertjes: de overgangsexamens zijn er ook nog en die zijn niet mis. Ze worden apart vermeld op 13 juli met de vermelding: zuchten en zwoegen!!

En dan is er nog veel meer dankbaarheid aan de vooravond van het naamfeest van directeur Henricus van der Mühlen, genoemd naar de heilige Duitse keizer Hendrik II, de Goede, uit de elfde eeuw, in de dertiende heilig verklaard. Dit feest wordt in de wake van Henricus, dwz aan de vooravond van de eigenlijke feestdag (15 juli) gevierd met alle leraren onder

elkaar. De feesteling Henricus wordt diverse malen bedankt voor zijn krachtige leiding in de bezettingsjaren, die mogelijk maakte dat het onderwijs op Rolduc voor een groot deel is kunnen doorgaan ondanks de kimmervolle omstandigheden. De bülles beantwoordt dat compliment met een even dankbare riposte vooral voor de leraren, die ook in de frontdagen van Rolduc aanwezig bleven en door hun optreden voorkomen hebben dat het eeuwenoude complex in de vuurlinie totaal vernield zou zijn. Hij zei het al eerder: wel schade, maar geen onherstelbare. Aan het einde van de zestiende eeuw en het begin van de tachtigjarige oorlog was dat wel anders, toen tot drie keer toe de graven van Nassau vanuit stamslot Dillenburg voorbij kwamen op weg naar de afscheiding van de Lage Landen de oude abdij uitplunderden en platbrandden en zelfs een van de abten in gijzeling namen voor losgeld.

Ook het Grootseminarie is erg dankbaar: Van der Mühlen heeft deze instelling telkens welkom geheten en haar ruimte en tijd voor onderwijs geboden en ook gegeven op Rolduc. Niemand is een studiejaar kwijt geraakt en dat is volgens de Seminarie-docenten ontzettend belangrijk , omdat er zoveel jonge priesters omgekomen zijn ‘furore teutonico’ . Dat is een mooie ablativus om kort aan te geven: door de Duitse woede/razernij. Deze sessie van prijzen en wederprijzen onder elkaar in het licht van de verwerking van een annus horribilis als schooljaar vindt niet alleen plaats aan de vooravond van het naamfeest van de directeur, dat volgens Limburgse traditie de avond van de cadeautjes is. Maar de sessie komt ook twee dagen na een belangrijke mededeling van de directeur ‘aan het souper’. “Dat nu inderdaad in principe besloten is tot het stichten van een zuiver Klein-

Seminarie te Rolduc. Wij bevinden ons thans in het stadium van verwijderde voorbereiding daartoe. In het komende schooljaar blijft de status quo echter nog ongewijzigd bestaan.” Aldus Van der Mühlen aan het souper. Let op: “inderdaad in principe”, “verwijderde voorbereiding” en “status quo nog ongewijzigd”. Heel voorzichtig en blijkbaar met tegenzin brengt de directeur het grote plan om van Rolduc een “zuiver Klein-Seminarie” te maken. Ik kan me voorstellen, dat er heel wat leden van het lerarenkorps aan het eind van het annus horribilis de kamer van de directeur zijn opgestormd om hun afschuw van dit episcopale voornemen heel duidelijk te laten uitkomen. En zoals gebruikelijk voor kronieken: het belangrijkste van wat er speelt, lees je niet of nauwelijks. Slechts drie uitdrukkelijke meldingen van de plannen van de monseigneur bereiken de kroniek. Het laatste deel van deze aflevering van Rolducse IJstijden gaat in zijn geheel over het ‘hoe’ en het waarom en waarom niet van deze opmerkelijke stevenwending in een historie van 800 jaar.

Op zondag 15 juli sluit de Directeur het schooljaar met een plechtige Hoogmis uit dankbaarheid en ook voor zijn naamfeest. Die sluiting heeft nog een flinke staart: de overgangsexamens eindigen pas op woensdag 18 juli aan het begin van de middag. Op die dag komen ook de eerste berichten in de kranten, dat een HBS wordt opgericht aan het Bisschoppelijk College te Weert. Een nieuwe plek voor de leerlingen die niet meer op Rolduc terecht kunnen, maar hoort daar ook een landelijk internaat bij?

Donderdag 19 juli is de vergaderdag van het lerarencorps over de examenresultaten. Wie gaat over en wie flatst?

Tenslotte de alles beslissende vrijdag: eerst om 9.00 uur gezongen H. Mis van de Directeur voor alle Rolduciens die in de oorlog zijn omgekomen, en hun nabestaanden. Heel veel leerlingen in de kerk, uiteraard. Daarna gaat het naar de herengang, hier in de doordeweekse of moderne spelling, waar iedereen zijn lot verneemt, zijn overgang of niet. Dan kan iedereen op vakantie naar huis vertrekken, maar in plaats van de gebruikelijke uittocht door het bosquet in alle vroegte of naar de tram via de oprijlaan is er nauwelijks beweging. Er zijn nauwelijks internen, omdat bijna iedereen op en neer naar school fietste of wandelde vanuit Kerkrade. En het merendeel van Rolducs bevolking is nog steeds Amerikaans en legergroen. Een lichtpunt is dat op dezelfde vrijdag maar liefst zestig jongens toelatingsexamen komen doen voor het nieuwe schooljaar. Zijn dat allemaal kleinseminaristen? De crypte van de kerk wordt bevrijd van haar beschermende bekisting. Steeds meer vrijheid, ook voor historische architectuur. Langzaam wordt echt alles weer normaal. Op zaterdag 21 juli gaat de Directeur door met dankwoordjes te spreken. Dr. Poels keert terug in Limburg na de oorlogsjaren in Zwitserland te hebben doorgebracht en wordt een hartelijk welkom toegeroepen vanuit Rolduc.

“We blijven nog 10 dagen. En op 1 augustus komen nog 600 manschappen met 60 officieren”, zegt de Amerikaanse militaire staf op vrijdag 27 juli. Een tegenvaller, die achteraf erg blijkt mee te vallen. Eerst roert zich op ,maandag 30 juli het Groot-Seminarie met de eerste voorbereidingen op het nieuwe schooljaar en vooral de voorbereiding op de wijdingsdag. President Feron van het Groot-Seminarie komt logeren vanuit Roermond. Er wordt ruimte gemaakt, want de Amerikaanse militaire staf vraagt

om een inventaris- en schadelijst en op hun mededelingenbord in de hal achter de voordeur verschijnt de volgende tekst: “30 July Effective today Kerkrade Transient Camp is closed Staff 84 Inf. Div. leave at 2.00.”

Menigeen zal een zucht van opluchting hebben geslaakt. Tenslotte is op dinsdag 31 juli de grote liquidatie- of afwikkelingsvergadering met de commandant en zijn militaire staf. De provisor van Rolduc dient de definitieve schadelijst in en zorgt ervoor dat de Amerikanen niet teveel spullen meenemen bij hun aftocht.

Augustus 1945

Deze zomermaand van het bevrijdingsjaar ziet een nieuwe wending in de bestemming van Rolduc. Op woensdag 1 augustus zijn de Amerikaanse militairen druk aan het inpakken om te vertrekken en de dag daarop vertrekt de staf van de 84ste infanteriedivisie inderdaad. Ik zie een lange colonne militaire voertuigen het voorplein passeren, de poort uit rijden en via de oprijlaan verdwijnen. Zo zal het gegaan zijn, denk ik, want de annalist wijdt er verder geen beschrijvend woord aan, behalve dat ene zinnetje, waarin “vertrekken inderdaad” staat. Hij voegt toe: “Het nog aanwezige poetsvolk wordt ontslagen.” Ik betrap mij op de gedachte dat hij eigenlijk had willen schrijven: “Van dat poetsvolk zijn we eindelijk ook voorgoed af.” Wat een dedain voor poetswerk. Zouden de Heren nu allemaal zelf hun kamer gaan poetsen?

Okay, Rolduc is geen kazerne meer; het schooljaar is afgelopen en wat dan? Het wordt doodstil op de cour en

overal, want de luidsprekers, waaruit Amerikaanse schlagers uren achter elkaar schalden, zijn weg. De presbyterandi: met deze fraaie gerundivumvorm van de werkwoorden van de eerste conjugatie worden “zij, die tot priester gewijd moeten worden” aangeduid. En deze zij beginnen exact op de dag dat de “Ammies” definitief afnokken aan hun wijdingsretraite. Daarmee krijgt Rolduc zijn aloude focus terug: ‘toewijden’ en nu ook nog ‘wijden’. Heel wat anders dan de opvang van uitgebombardeerden, bange NSB-ers, vluchtelingen en frontsoldaten van beide partijen. Maar gepoetst moet er worden hoe dan ook. De kleine zusters van de H. Jozef zijn weer aan de beurt. Zij gaan aan de slag om “het huis en weinig toonbaar te maken voor de komende wijdingsdag. De kruisgang krijgt een beurt en de eetzaal voor het déjeuner op die dag. De eetzaal van klein Rolduc is voor de Seminaristen en in de grote Treize op de lange gang boven, daar kunnen de eigen Heren weer eten. En zo zijn de verhoudingen weer hersteld als de Amerikaanse majoor Lord, de commandant of eerder diens plaatsvervanger, op zaterdag 4 augustus als allerlaatste de poort uitgaat. Het enige dat blijft van de militaire dagen van Rolduc is een aandoenlijk bedankbriefje van twee militaire koks en een bordenwasser aan het adres van de keukenzusters: “Wij denken deze een lekker plaats, een waar gelegen keuken. Wij genieten bestaan met gij. Wij behagen vermaak met alles naar algemeen.” Taal is een boeiend fenomeen. Hier blijkt dat woorden alleen nauwelijks toereikend zijn om iets te zeggen. Volgorde en het netwerk van de kleine woordjes: There goes it om!

Zondag 5 augustus 1945 is de grote dag. Een dag eerder zijn de Directeur en vele Heren als teruggekeerd (van vakantie,

natuurlijk), voor deze historische dag. Zij zien dat Rolduc “bevrijd is van zijn bevrijders” en dat alles gereed is voor de komende grote feestdag van de H. Priesterwijding. Bisschop Lemmens heeft geen dag langer gewacht dan nodig was om 21 jonge mannen (lees: “presbyterandi”) tot priester van zijn bisdom, en sommigen van andere bisdommen of kloosterordes, te wijden. Voor de tweede keer dit schooljaar roept de annalist aan het begin van zijn tekst voor 5 augustus: “Haec dies!” (fonetisch: Hèèk diejehs) uit. Zoals ik op dinsdag 10 oktober 1944 al uitlegde, toen de Directeur en enkele Heren eindelijk weer naar een bevrijd Rolduc konden terugkeren, zijn deze twee Latijnse woorden het begin van een citaat uit psalm 118, dat aanspoort tot juichen en blij zijn, omdat deze dag door de Heer gemaakt is.

De kroniek beschrijft dan minutieus alle rituelen en plechtigheden rond de wijding en geeft blijk van een diepe ontroering bij de schrijver. Er wordt na de plechtigheden eerst heerlijk geluncht door de pasgewijden (neomisten of neomysten) en hun ouders en verdere genodigden, waarbij de bisschop iedereen komt gelukwensen. Het is de allereerste keer dat alle nieuwe priesters van het Bisdom in de Rolducse kerk gewijd worden, vermeldt de annalist nog trots. Na het déjeuner volgt het feestdiner voor de bisschop, zijn genodigden, de leraren van Rolduc, de directeur. En de priesters van het dekenaat Kerkrade zijn er ook bij. Mgr. Lemmens zegt zeer dankbaar te zijn dat het Grootseminarie een heel jaar lang op Rolduc te gast mocht zijn. De nieuwe priesters vertrekken allen naar hun parochies, waarvandaan ze komen om daar hun eerste mis te gaan opdragen. Frans van der Meulen uit Kerkrade, die heerom zegt tegen de Directeur, zingt 's anderendaags al om half negen 's ochtends

zijn eerste plechtige hoogmis met assistentie van zijn heeroom in de kerk van Rolduc.

De pasgewijden komen na zich van hun taak in de thuisparochies te hebben gekweten, op dezelfde dag (6 augustus) weer terug op Rolduc voor een week, waarin zij nog enkele cursussen moeten volgen. Op die dag doen enkele Amerikaanse legertrucks nog een poging om het voorplein van Rolduc op te rijden. De eigen 'burgerwacht' van oudere leerlingen en leraren van Rolduc houdt ze tegen en zegt dat het Amerikaanse leger niets meer te zoeken heeft op Rolduc.

De kroniek vermeldt nog de Amerikaanse atoombom op Hirosjima (6-08); die op Nagasaki (9 - 09 niet), het 50-jarig jubileum van de overbrenging van het vermeende gebeente van Rolducs stichter Ailbertus van Antoing, de algehele capitulatie van Japan op 11 augustus. Er wordt opnieuw als een razende gepoetst, want op 18 september is weer een nieuwe eerste schooldag. Als kleinseminarie in opbouw.

Laur Crouzen, Deventer april 2021.